

CISÁRSKE FÓRA V RÍME

Tábiová Lenka

Katedra histórie, Historická sekcia

Jirkal Emanuel, PhDr., Phd.

Abstrakt

Práca sa zameriava na fenomén cisárskych fór v Ríme, najmä ich architektonické formy a najvýznamnejšie budovy, a taktiež dokumentuje ich význam a postavenie pre obyvateľstvo antického Ríma v období cisárstva. Súčasťou práce je aplikácia, ktorá zistené informácie prezentuje v interaktívnej forme.

Kľúčové slová

Rím, cisárstvo, architektúra, fórum

ÚVOD

Fórum bolo dôležitou súčasťou každého rímskeho mesta, rovnako ako bola agora pre Grékov. Bolo to miesto stretávania najväčších mas ľudí, stredisko obchodu, politického a náboženského života. Monumentalizácia architektúry a kult osobnosti, ktoré svojho času v Ríme dosiahli svoj vrchol, však premenili fórum na svätyňu, ktorá nielenže plnila spoločenské účely, ale taktiež oslavovala osobu svojho staviteľa- cisára a spolu s ním taktiež dôležité osobnosti mesta a impéria. Cisárske fóra mali pôsobiť ako monumenty, ktoré budú ľuďom každodenne a neustále pripomínať veľkosť a božskosť cisára a jeho nekonečné zásluhy pri rímsky ľud.

Mojim zámerom je priblížiť tento fenomén čitateľom, ktorých rovnako ako mňa fascinuje obdobie rímskeho cisárstva. K tomu bude slúžiť najmä interaktívna mapa cisárskych fór v Ríme, ktorá, pokiaľ by bola uvedená na internet, by mohla šíriť základné informácie o týchto fórach pre širokú verejnosť. Táto mapa bude dokumentovať architektúru cisárskych fór, ku ktorým radíme: Forum Iulium (Caesarovo fórum), Forum Augustum (Augustovo fórum), Templum Pacis (Chrám mieru/Vespasianovo fórum), Forum Transitorium (Nervovo fórum) a najväčšie z nich, Forum Traiani (Traianovo fórum). Zároveň by mala priblížiť vznik týchto fór, ich architektonické formy a najzaujímavejšie prvky, dôležité budovy, a taktiež ich význam pre obyvateľstvo a postavenie v rámci cisárskeho Ríma. Okrem základnej mapy by mala aplikácia obsahovať taktiež obrázkové galérie, odkazy na zaujímavé stránky týkajúce sa danej témy a videá zobrazujúce najdôležitejšie objekty a stavby.

Podkladom ku vzniku aplikácie je rešerš teoretických poznatkov o cisárskych fórach, ktorým je venovaná prvá časť práce. Avšak aby sme mali obraz cisárskych fór kompletný, je potrebné sem zaradiť aj Forum Iulium, ktorého myšlienka vzniká ešte pred obdobím cisárstva, koncom republiky. Preto sa aj nachádza v kapitole s týmto názvom, avšak svojím konceptom sa môže ako plnohodnotný člen radiť ku komplexu cisárskych fór. Navyše, Caesar položil v Ríme precedens stavania monumentálnych fór s vopred danou formou a ideológiou, ktorý cisári neskorších období iba zdokonaľovali.

V súčasnosti máme relatívne jasné predstavy o tom, akú podobu mali cisárske fóra a veľká časť zostala zachovaná, aj keď často len vo fragmentoch. Masívne výskumy boli v tejto oblasti vykonané v súvislosti so stavbou *Via dell'Impero*, súčasnou *Via dei Fori Imperiali* v 20-tych a 30-tych rokoch počas Mussoliniho režimu. Na druhej strane, záznamy o nálezoch boli

častokrát nekonzekventné, časť z nich sa aj stratila, a teda niektoré architektonické formy pochované pod *Via dei Fori Imperiali* sú nenávratne preč.

Napriek týmto nešťastným skutočnostiam ďalšie vlny archeologických výskumov ku koncu 20. storočia a na začiatku 21. storočia prinášajú stále nové poznatky a vyvracajú predošlé domnienky. Medzi vedúce osobnosti výskumu v tejto oblasti patrí taliansky archeológ Filippo Coarelli, odborník na topografiu Ríma, ďalej James C. Anderson, autor monografie „*The Historical Topography of the Imperial Fora*“, a taktiež nemožno nespomenúť Jamesa E. Packera, ktorého desiatky rokov výskumu imperiálnej architektúry vyšli v mnohých knižných publikáciách a historických časopisoch. Pri štúdiu dejín antického Ríma je veľmi nápomocný taktiež topografický slovník starovekého Ríma („*A New Topographical Dictionary of Ancient Rome*“) od Lawrencea Richardsona, ktorý popisuje všetky stavby, architektonické prvky a miesta starovekého Ríma.

Prázdne miesta, ktoré pri bádani nedokážu pokryť archeologické výskumy, dopĺňajú antické pramene. Z tých najdôležitejších spomeniem Suetonia a jeho *De vita Caesarum* a samozrejme Vitruvia, ktorého dielo *De architectura* dalo základ rímskej architektúre stavanej od druhej polovice 1. storočia p. n. l. Problémom použitia prameňov pri bádani je však ich relatívna vierohodnosť, preto interpretácie architektonických prvkov zachovaných v antických dielach musíme považovať za hypotetické, kým ich nepotvrdí alebo nevyvráti dôsledný archeologický výskum.

Táto práca by mala poskytnúť komplexný pohľad na cisárske fóra- z hľadiska architektúry a taktiež z hľadiska ich významu a využitia. Všetky pozbierané informácie z už spomenutej ale aj ďalšej literatúry budú pretavené do užívateľsky príjemnej webovej aplikácie, ktorá ich bude sprostredkovať ďalej verejnosti za pomoci máp, doplnkových textov, obrázkov a videí.

RÍMSKE FÓRA DO KONCA REPUBLIKY

Rímske fóra boli otvorené priestranstvá, strediská hospodárskeho, spoločenského, politického a náboženského života vtedajšej mestskej spoločnosti. Nachádzali sa najčastejšie uprostred mesta, na križovatkách najdôležitejších ulíc, kde bola najvyššia koncentrácia pohybu obyvateľstva. V prípade prímorských miest boli situované v blízkosti prístavu, aby bol zabezpečený ľahký chod obchodu. Ich pôvod môžeme odvodiť z gréckej agory, avšak boli tvarom a architektúrou prispôsobené rímskym požiadavkám.¹

Vo veľkých mestách sa mohlo nachádzať aj viacero fór, ktoré mali zvyčajne rozdelené funkcie. V Ríme sa v priebehu jeho antických dejín nachádzali okrem hlavného Forum Romanum aj napríklad tieto fóra: *Forum Boarium* (tzv. „dobyťčí trh“), *Forum Cuppedinis* (trh s delikatesami), *Forum Holitorium* (trh so zeleninou), *Forum Piscarium* (rybí trh), *Forum Suarium* (trh s ošípanými). Niektoré z nich stratili svoj význam po výstavbe Macella, centrálnej verejnej tržnice, niektoré fungovali aj počas neskorého cisárstva.²

Stavby, ktoré sa nachádzajú na fóre a v jeho okolí, dokumentujú udalosti, ktoré sa na fóre zvyčajne odohrávali. Dôležitými budovami boli Comitium (prestrešený priestor, kde sa konali politické zhromaždenia) a Curia (budova senátu). Od 3. storočia p. n. l. prichádzajú do módy baziliky, ktoré vytvárali priestor pre verejné podujatia, súdy, kancelárie a prostredníctvom *tabernae* taktiež pre obchod. V blízkosti týchto budov sa často nachádzalo väzenie (*carcer*) a mestská pokladnica. Náboženskú stránku spoločenského života predstavovali chrámy (*templa*) a oltáre, ktoré sa nachádzali priamo na fóre alebo v jeho blízkosti. Ďalej sa tu mohli nachádzať rôzne komemoratívne stĺpy, sochy a oblúky, ktoré mali dokumentovať slávu a úspechy najdôležitejších osobností vtedajšej spoločnosti. Tradíciou bolo taktiež organizovanie gladiátorských zápasov a s tým spojených popráv priamo na fóre.³

Svedectvo o konaní gladiátorských hier na Forum Romanum nám podáva napríklad aj Livius, ktorý píše o trojdňových hrách pri príležitosti pohrebných ceremónií v roku 216 p. n. l.⁴ Pre konanie takýchto hier sa na fóre postavila drevená konštrukcia, ktorá uzatvárala bojisko,

¹ LIPPAI, M. Sarah. *The Urbanization of Roman Municipia: Urban Development and Romanization in Umbrian Cities During the First Century B.* University of Washington, 2017. str. 18.

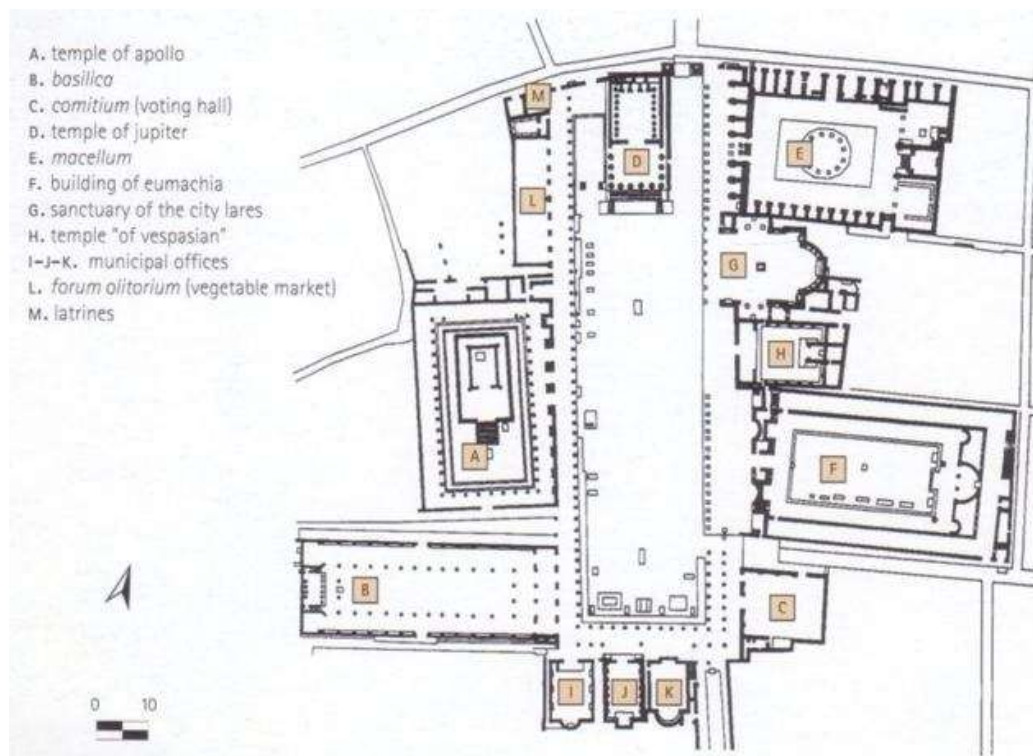
² RICHARDSON, Lawrence. *A New Dictionary of Ancient Rome.* Johns Hopkins University Press, Baltimore, 1992. str. 162-174.

³ LIPPAI, *The Urbanization of Roman Municipia*, str. 17-18; COARELLI, Filippo. *Rome and Environs. An Archeological guide.* University of California Press, 2008. str. 93.

⁴ Liv. 23.30.15.

a taktiež poskytovala sedenie pre divákov. Popri fórach sa hry a verejné popravy uskutočňovali taktiež v cirkusoch alebo prípadne divadlách. Drevené konštrukcie na fórach však neskôr nahradili amfiteátre, ktoré boli permanentné (prvý známy drevený amfiteáter v Ríme bol postavený 52 p. n. l., najslávnejší je však určite Amfiteater Flavianum nazývaný aj Colosseum, otvorený v r. 80 n. l.).⁵

Prvé fóra vznikajú prirodzene, bez konkrétneho zjednocujúceho plánu. Typickým príkladom je Forum Romanum, ktoré od pohrebiska v prvopočiatoch prítomnosti latinského obyvateľstva v tomto území prešlo nespočetne veľa stavebnými úpravami, ktoré reflektovali požiadavky spoločnosti tej konkrétnej doby. V druhej polovici 3. storočia p. n. l. prebieha vlna kolonizácie, kedy vzniká mnoho nových miest. Fórum, ako jeden z najdôležitejších prvkov života mestskej spoločnosti, sa začína v rámci miest stavaných tzv. „na zelenej lúke“ (*ex novo*) plánovať vopred. Má obdĺžnikový charakter, ktorý určuje hlavné a vedľajšie osi fór v nadväznosti na okolité cesty, a priamo na fóre alebo v jeho blízkosti sú stavané aj všetky dôležité politické, obchodné a náboženské budovy.⁶

Obrázok 1. Pôdorys fóra v Pompejách (prestavba z 3.-2.storočia p. n. l.)

⁵ BROWN, Shelby. The Roman Arena. In *Archeology* [on-line], 2007. Dostupné na internete: <<https://archive.archaeology.org/gladiators/arena.html>> [cit. 27. 2. 2022].

⁶ LIPPAI, *The Urbanization of Roman Municipia*, str. 18-25; COARELLI, *Rome and Environs*, str. 89-90.

Do konca Republiky sa fórum najmä v rímskych provinčných mestách a kolóniách vyvíja a postupne sa monumentalizuje. Podľa Vitruvia, rímskeho architekta z 1. storočia p. n. l., má mať fórum namiesto štvorcového pôdorysu gréckej agory tvar obdĺžnika so stranami v pomere 2:3, čím bude vyhovovať tradícii usporadúvať na fóre gladiátorské hry. Vitruvius taktiež upravuje vzhľad stĺporadií lemujúcich fórum, jeho umiestnenie a rozlohu vzhľadom k mestu. Tento proces vývoja vyvrcholí výstavbou monumentálneho komplexu cisárskych fór v Ríme.⁷

Forum Iulium

Už počas vojny v Galii v r. 54 p. n. l. ohlásil Caesar myšlienku remodelácie najdôležitejšieho rímskeho fóra, ktorá sa mala týkať najmä jej západnej časti. Najväčšou zmenou však malo byť vybudovanie nového fóra, ktoré bude mať priame napojenie na Forum Romanum a Curii, sídlo senátu. So získaním potrebného územia na tento projekt poveril Caesar svojich priateľov Cicerona a Oppia konať v tejto záležitosti v jeho mene a v cene 60 miliónov sesterciov⁸ získať pôdu na rozšírenie Fora až k Atriu Libertatis⁹. Nakoľko to bolo územie husto obsadené obchodníkmi, ktorí sa koncentrovali okolo ulíc Clivus Argentarius a Argiletum, a teda bol výkup tejto zeme veľmi nákladný, Caesar sa rozhodol financovať tento projekt z koristi získanej v galskej vojne.¹⁰

V roku 54 p. n. l. ešte nemusel mať Caesar jasnú predstavu o vybudovaní úplne nového fóra, jeho prvotným zámerom bolo pravdepodobne jednoduché rozšírenie Fora. Forum Romanum však už v tom čase nedokázalo spĺňať požiadavky rozrastajúceho sa mesta a spoločenské nároky jeho obyvateľov, preto bolo dôležitým krokom premiestniť niektoré funkcie preč z Fora. Aby získali Caesarove plány konkrétnu architektonickú podobu, pravdepodobne pomohol požiar v r. 52 p. n. l., ktorý zničil Curii Hostiliu a Basilicu Porciiu. V r. 51 p. n. l. teda ohlasuje definitívnu formu tohto projektu- pôjde o nové fórum určené najmä pre potreby senátu, ktoré bude k hlavnému rímskemu fóru pripojené v jeho severozápadnej časti a súčasťou

⁷ Vitr. 5.1, 5.2.; LIPPAI, *The Urbanization of Roman Municipia*, str. 25.

⁸ Cic Att 4.16.14.

⁹ Atrium Libertatis bola v Ríme dôležitá budova. Uchovávali sa tu záznamy z úradu cenzorov a zákony. V roku 39 pr. Kr. získala budova mohutnú prestavbu podľa architekta Asinia Pollia, počas výstavby Caesarovho fóra. Budova ležala na severozápadnom konci fóra. Po prestavbe okrem záznamov cenzorov obsahovala aj grécke a latinské knižnice a dôležitú zbierku sôch. Pri výstavbe Trajánovho fóra bola zničená a archív bol presunutý do Basilicy Ulpie. Zdroj: ANDERSON, *The Historical Topography of the Imperial Fora*, str. 22-24; COARELLI, *Rome and Environs*, str. 198.

¹⁰ ANDERSON, *The Historical Topography of the Imperial Fora*, str. 10-11; RICHARDSON, *A New Dictionary of Ancient Rome*, str. 166.

bude aj prestavba Curie¹¹, ktorá zmení svoju pozíciu voči pôvodnej Curii Hostilii a stane sa prostredníkom medzi oboma fórami.¹²

Pre svoje fórum prevzal Caesar plány fór rímskych provinčných miest z prvého storočia p. n. l.: priestor v tvare obdĺžnika, z troch strán obkolesený stĺporadím a s dominantným chrámom na jednom z kratších koncov postaveným na vyvýšenom pódiu, aké môžeme vidieť napríklad v Pompejách. Priestor fóra mal rozmery približne 160 x 75 metrov a z troch strán bol obkolesený dvojitým portikom. Hlavný vstup bol na jeho juhovýchodnej strane priamo z ulice Argiletum, avšak prístupné bolo aj priamo z Curie. Na juhozápadnej strane za portikom bol súbor *tabernae*.

Hlavnú os fóra umocňoval chrám opticky zaberajúci takmer celý severozápadný koniec fóra. Chrám bol r. 46 p. n. l. zasvätený Venuši Genetrix, podľa tradície predkyni iuliovskej dynastie prostredníctvom bájneho Aeneasa.¹³ O tomto chráme vieme v súčasnosti povedať málo, nakoľko pozostatky sú z čias Domitiana alebo ešte mladšie. Z prameňov sa však dozvedáme, že chrám bol vystavaný z mramoru a stál na vysokom pódiu, ktoré bolo prístupné úzkymi schodiskami popri *pronau* a viedli k oltáru. Chrám bol *octastylus pycnostylus*¹⁴ s medzerami medzi stĺpmi iba 1½ priemeru stĺpu a zadnú časť tvorila stena.¹⁵ *Cella* bola vnútri lemovaná stĺporadím z *giallo antico* a ukončená bola apsidou, kde bola tradične umiestnená kultová socha. Pred chrámom bola vztýčená socha Caesarovho obľúbeného koňa. Po jeho smrti bola na toto miesto umiestnená jazdecká socha samotného Caesara.¹⁶

¹¹ Prestavba Curie a jej tesná blízkosť k novému fóru boli dôležité pre spojenie činnosti Senátu s Forum Iulium. Práce na Curii sa začali v r. 44 pr. Kr, no budovu, tak ako aj fórum, dokončil až Augustus a v r. 29 p. n. l. ju zasvätil Caesarovi pod novým názvom Curia Iulia. V skutočnosti to bol pravdepodobne komplex viacerých budov- samotná Curia, Chalcidicum, Secretarium Senatus a Atrium Minervae. Budova ako ju vidíme v súčasnosti je zrekonštruovaná do podoby v časoch Diocletianovej prestavby (koniec 3. st. n. l.) po tom, čo bola v 7. storočí prebudovaná na Kostol sv. Adriána. Budova má obdĺžnikový pôdorys zo štyroch strán podporený mohutnými opornými stĺpmi. Interiér Curie má rozmer 27m x 18m a 21m na výšku; čo zhruba korešponduje s Vitruviovým návrhom pre *curiae*. Podlaha je mramorová a steny zdobia malé niky pre sochy po oboch stranách orámované malými stĺpmi. Hala je rozdelená po dĺžke do troch častí-po stranách sa nachádzajú nízke a široké schody, ktoré slúžili ako sedadlá pre senátorov; na zadnej stene medzi dvoma dverami bola umiestnená široká platforma a piedestál so sochou Victorie. Zdroj: ANDERSON, *The Historical Topography of the Imperial Fora*, str. 45-51.; COARELLI, *Rome and Environs*, str. 114-116.

¹² ANDERSON, *The Historical Topography of the Imperial Fora*, str. 10-11, 35; RICHARDSON, *A New Dictionary of Ancient Rome*, str. 166.

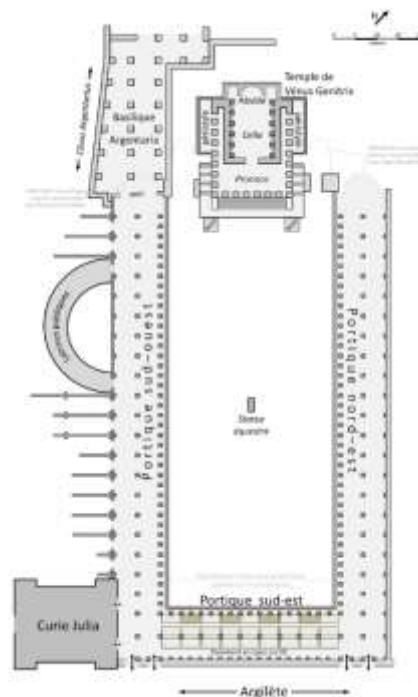
¹³ Pôvodne Caesar plánoval zasvätiť chrám Venuši Victrix, tak ako ohlásil v predvečer boja pri Farsale v r. 48 p. n. l., neskôr sa však rozhodol pre Venušu Genetrix, predkyňu *gens Iulia*. Zdroj: RICHARDSON, *A New Dictionary of Ancient Rome*, str. 166.

¹⁴ Vitr 3.3.2.

¹⁵ Takýto model chrám sa nazýva *periptenos sine prostico* (Vitr 3.2.5).

¹⁶ ANDERSON, *The Historical Topography of the Imperial Fora*, str. 45-51; RICHARDSON, *A New Dictionary of Ancient Rome*, str. 166.

Na začiatku druhého storočia, po Domitianovej smrti, bol Templum Veneris Genetricis prebudovaný a Traianus pridal k fóru Basilicu Argentaria, ktorá bola dostupná z ulice Clivus Argentaria a mala spájať západnú časť portika Caesarovho fóra s polkruhovou apsidou Traianovho fóra. Budova bola dvojposchodová a stála na vyvýšenej platforme, ktorú museli vysekať do Capitolu. Stĺpy boli z travertínu a *peperino* blokov, ktoré niesli betónový klenbový strop. K Traianovej prestavbe sa radia aj *tabernae* dostupné z Clivus Argentaria a taktiež veľká polkruhová hala, ktorá je identifikovaná ako verejné latríny. Fórum prestavané Traianom bolo inaugurované 12. mája 113, v rovnaký deň ako aj Traianov stĺp.¹⁷

Obrázok 2. Pôdorys Caesarovho fóra

V konečnom dôsledku, Caesarovo fórum slúžilo až od prvotnej myšlienky až po celý čas svojej existencie dvom zámerom- bolo priestorom pre dôležité verejné záležitosti a podujatia spojené s činnosťou Senátu, a taktiež ako svätyňa Venuše a samotného Caesara, jej potomka (podľa tradície iuliovskej dynastie).¹⁸ Zároveň svojím úspešným architektonickým riešením

¹⁷ ANDERSON, *The Historical Topography of the Imperial Fora*, str. 45-51; RICHARDSON, *A New Dictionary of Ancient Rome*, str. 50-51, 166; COARELLI, *Rome and Environs*, str. 198-207.

¹⁸ Suetonius vo svojich Životopisoch spomína udalosť, kedy Caesar prijal senát pred Chrámom Venuše Genetrix a dokonca sa ani nepostavil zo svojho kresla, čo sa priechilo normám republikánskej etikety; musel vtedy pôsobiť ako zbožštený vládca, vzhľadom na monumentálnosť celej tejto scény. Zdroj: Suet. Iul. 78; COARELLI, *Rome and Environs*, str. 207.

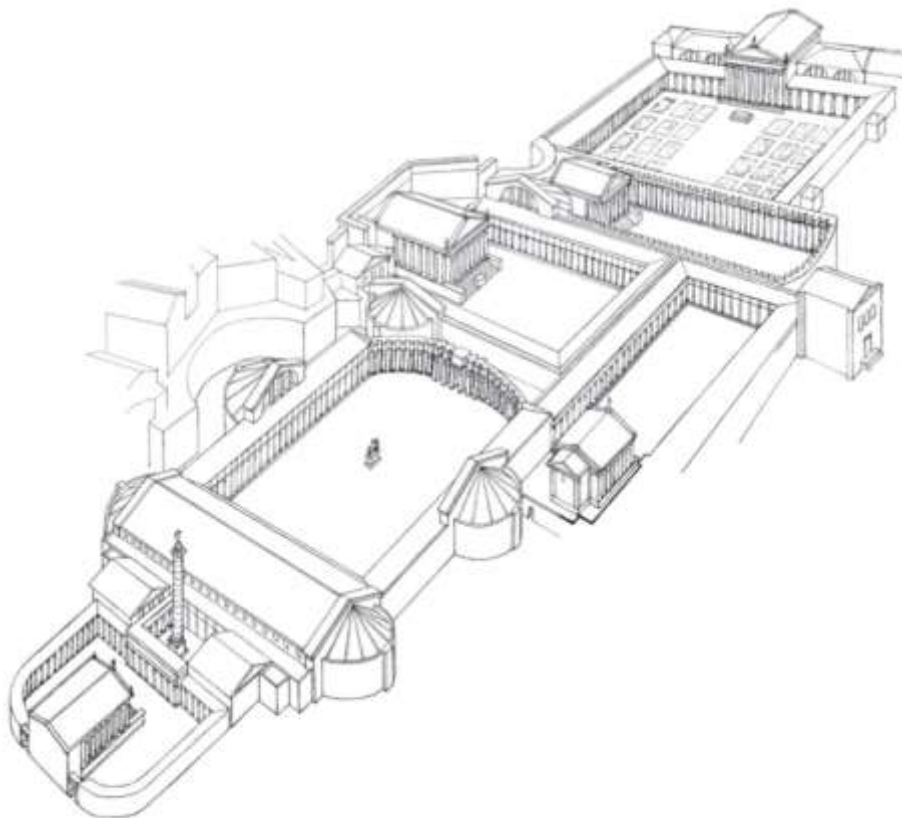
a myšlienkou, ktorá bola v Ríme prvá svojho druhu, dalo Forum Iulium ideologický základ cisárskym fóram stavaným v neskorších obdobiach.

Obrázok 3. Pohľad na pozostatky Caesarovho fóra s fragmentom chrámu Venuše Genetrix

CISÁRSKE FÓRA

Cisár Augustus a rovnako aj ďalší cisári budovali svoje fóra na princípe Forum Iulium-Caesarovho fóra. Táto ukážka cisárskej moci a vplyvu mala počas dvoch storočí svojej najväčšej slávy jednotný koncept, ktorý Gates definuje ako: „*centrálne umiestnený monumentálny komplex s helenistickou výzdobou, s prepojením na bohov (prostredníctvom chrámu) a s bohatým symbolizmom dôležitým pre rímske impérium*“.¹⁹ Cisárske fóra slúžili ako nadstavba k Foru Romanum a každé z nich malo konkrétnu funkciu spojenú s inou časťou riadenia mesta a štátu. Okrem toho slúžili ako výstavné siene pre umenie, taktiež ako verejné knižnice, parky a miesta pre stretávanie sa. Túto funkciu neskôr prebrali kúpele, cisárske fóra teda slúžili najmä ako kancelárie interných záležitostí impéria. Éra výstavby cisárskych fór končí najväčším z nich- Forum Traiani.²⁰

Obrázok 4. Priestorová rekonštrukcia komplexu cisárskych fór- pohľad zo západu

¹⁹ GATES, *Ancient Cities*, str. 350-351.

²⁰ ANDERSON, *The Historical Topography of the Imperial Fora*, str. 179-182.

Forum Augustum

Augustova vláda sa vyznačuje bohatou stavebnou činnosťou. Dozvedáme sa o tom aj v jeho vlastnej biografii *Res Gestae Divi Augusti*²¹, kde vypísal zoznam monumentov, ktoré dal vybudovať alebo opraviť. V samotnom Ríme dal opraviť vyše 80 chrámov, vybudoval akvadukty, divadlo, pripisuje sa mu aj egyptský obelisk na Circu Maximus. Jeho architektonické dielo sa spája s výrokom „*Našiel som mesto z tehál a urobil som z neho mesto z mramoru.*“²². Architektúra za jeho doby spájala prvky a materiály z gréckej architektúry s italskými prvkami. Oblúbeným materiálom pri výstavbe bol mramor z Carrary.²³

Stavebná činnosť v začiatkoch Augustovej vlády bola zasvätená dokončovaniu projektov začatých jeho adoptívnym otcom Caesarom. Jedna z prvých zmienok o novom projekte bola pred bitkou pri Philippi v r. 42 p. n. l., kedy pomstil Caesarovu vraždu. Zaviazal sa vtedy vystavať chrám Marta Pomstiteľa na počesť víťazstva v tejto bitke. Nakoniec sa výstavba tohto chrámu spojila s omnoho väčším projektom- výstavbou úplne nového komplexu verejných stavieb, ktoré nadobudli formu Augustovho vlastného fóra až o vyše 40 rokov neskôr.

Myšlienka na rozšírenie verejných priestorov prišla z rovnakých dôvodov, ako u jeho predchodcu výstavba Fora Iulium- zväčšenie priestoru pre verejné záležitosti, predovšetkým súdy. Forum Romanum zostávalo naďalej preplnené a ani prístavba vo forme Caesarovho fóra tento problém celkom nevyriešila.

Poloha nového fóra bola určená na severovýchod od Caesarovho fóra. V *Res Gestae* Augustus zdôrazňuje, že fórum vystaval z vojnovej koristi a Chrám Marta Pomstiteľa na vlastnom pozemku.²⁴ Získanie potrebnej pôdy bolo časovo náročné, nakoľko sa na tomto území v okolí ulice Argiletum nachádzala veľmi rušná obchodná časť a centrálné trhovisko. Avšak časť pozemkov použitých na výstavbu fóra mohlo byť získaných ešte Caesarom v päťdesiatych rokoch, čo mohlo situáciu značne uľahčiť. Napriek tomu Augustus pravdepodobne nezískal všetok pozemok, ktorý zamýšľal, čomu nasvedčuje aj nepravidelný tvar fóra v jeho východnom rohu. Je viacero teórií, prečo musel architekt takto radikálne prispôbiť tvar fóra. Podľa Suetonia sa Augustus neodvážil vyvlastniť niektoré súkromné domy²⁵, s najväčšou pravdepodobnosťou však v tej oblasti prebiehala dôležitá ulica Vicus Longus, ktorá sa hneď za fórom krížila s Argiletom.²⁶

²¹ R. Gest. div. Aug. 19-21

²² Suet. Aug. 29

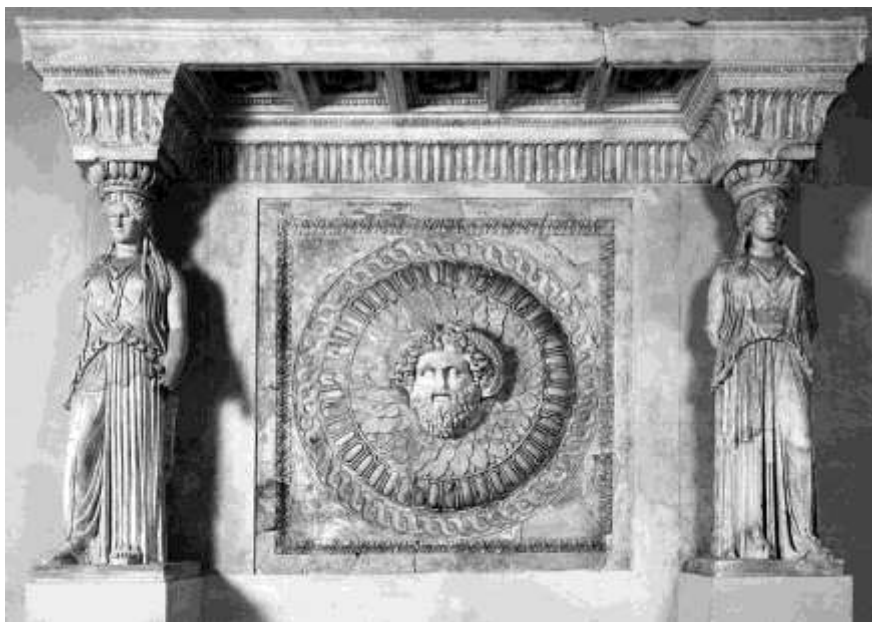
²³ WARD-PERKINS, *Roman imperial architecture*, str. 21; GATES, *Ancient Cities*, str. 350-351

²⁴ R. Gest. div. Aug. 21

²⁵ Suet. Aug. 56.

²⁶ ANDERSON, *The Historical Topography of the Imperial Fora*, str. 65-67, 74.

Práce na novom fóre začali pravdepodobne v r. 24 p. n. l. Koncept fóra bol prebraný z Forum Iulium, ide o priestor tvaru obdĺžnika v rozmere cca 125 x 90 metrov (v najširšom bode až 118m), lemovaný po celej dĺžke dvoma kolonádami (portikami) s 9,5 metrov vysokými stĺpmi s korintskými hlavicami. Strechu na druhom podlaží nieslo 62 karyatíd, ktoré boli zmenšeninami karyatíd z Erechteionu na Aténskej akropole. Medzi nimi boli reliéfy s hlavami bohov (napr. Jupiter Ammon). Individuálny prístup staviteľov k fóru je citel'ný najmä pri mohutnej stene na severovýchodnom konci fóra, ktorá bola vysoká až 35 metrov. Stena bola *opus quadratum* z peperino, gabionových a travertínových kamenných blokov. Plnila dva účely- ako protipožiarna ochrana a zároveň ako vizuálna bariéra, ktorá oddeľovala fórum od preľudnenej obytnej časti Subura.²⁷

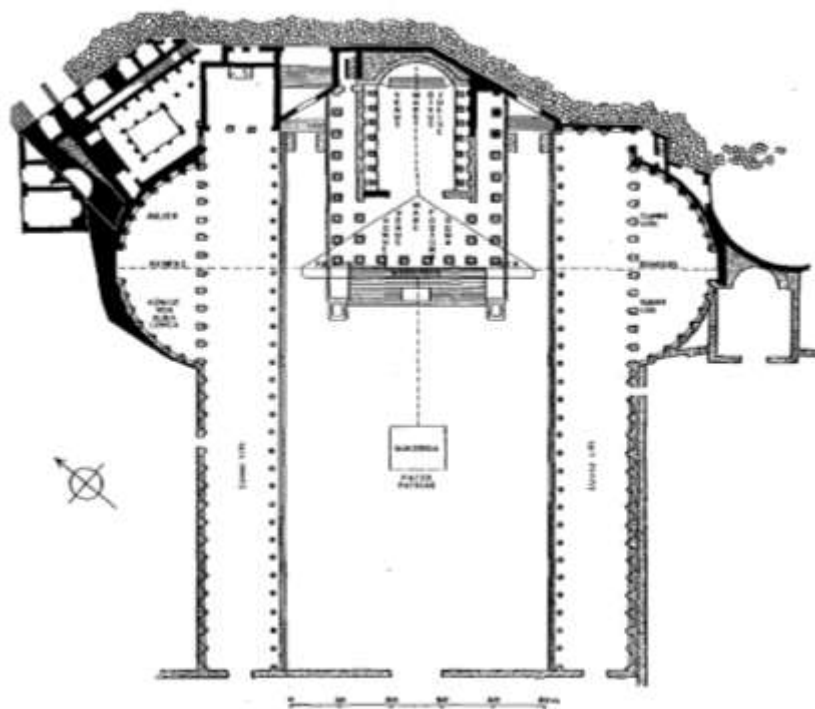
Obrázok 5 Karyatídy s reliéfnou výzdobou zachované z druhého poschodia portikov z Augustovho fóra (v súčasnosti sa nachádza v Museo dei Fori Imperiali v Ríme)

V smere od Subury boli do fóra dva vstupy- na severozápadnej strane to bol trojitý oblúk, na severovýchodnej strane iba jednoduchý oblúk. Pred postrannými schodiskami, ktoré pomáhali vyrovnávať pomerne nižšiu úroveň fóra s vyššie posadenou Suburou, sa nachádzali po oboch stranách dva oblúky, ktoré dal postaviť Tiberius v r. 19 n. l. na počesť svojho syna Drusa a synovca Germanica.²⁸

²⁷ WARD-PERKINS, *Roman imperial architecture*, str. 32; GATES, *Ancient Cities*, str. 351-352; ANDERSON, *The Historical Topography of the Imperial Fora*, str. 74-77; COARELLI, *Rome and Environs*, str. 209.

²⁸ COARELLI, *Rome and Environs*, str. 210.

Novým a jednoznačne zaujímavým prvkom boli dva polkruhové priestory za portikami, ktoré pravdepodobne slúžili ako prívod svetla. Ich stenu tvorilo 15 ník, ktoré začínajú 2,5 m nad podlahou. Prostredná nika bola až dvakrát väčšia ako tie po jej stranách. Tieto niky boli vyplnené sochami postavenými na základniach. Dve veľké niky boli určené sochám zakladateľov latinského národa a samotného Ríma- na severozápadnej strane to bol Aeneas so svojim otcom a synom, ktorých viedol z horiacej Tróje, na severovýchodnej strane Romulus nesúci na svojich pleciach trofej z prvého rímskeho víťazstva v r. 750 p. n. l. Ostatné menšie niky boli vyplnené sochami dôležitých osobností, bolo ich spolu 25- okolo Aeneasa boli zo symbolických dôvodov umiestnení členovia iuliovskej dynastie a králi z Alby Longy, okolo Romula zas najväčšie osobnosti Republiky (*summi viri*). Sochy vytesané z mramoru boli pravdepodobne priamo z čias Augusta, bronzové sochy boli pridané v neskorších dobách. Na stenách pod nimi sa nachádzali nápisy vytesané do mramoru- *tituli* boli kratšie a zobrazovali meno osoby vyobrazenej na soche, *elogia* boli dlhšie a vymenovávali prínosy týchto osôb pre štát. V čase prelomu letopočtov bola však veľkosť Ríma zosobnená do postavy cisára Augusta, preto tieto *elogia* mali slúžiť najmä posilneniu obrazu Augusta ako najväčšieho vodcu v dejinách Ríma.²⁹

Obrázok 6 Pôdorys Augustovho fóra s chrámom Marta Pomstiteľa

²⁹ GATES, *Ancient Cities*, str. 351-352; ANDERSON, *The Historical Topography of the Imperial Fora*, str. 74-75.; JOHNSON, Brad. *The Elogia of the Augustan Forum* (diplomová práca). McMaster University, Ontario, 2001, str. 5-8; COARELLI, *Rome and Environs*, str. 211-212.

Po zohľadnení výzdoby oboch exedier môžeme usúdiť, že augustovská propaganda vychádzala z tradície a histórie iuliovskej dynastie, zároveň ju však spájala s republikánskou históriou Ríma. Poukazuje tým na určitý logický vývoj, ktorý je zavŕšený práve v osobe cisára Augusta, ktorého socha sa nachádzala uprostred fóra umocňujúc hlavnú os chrámu.³⁰

Celému priestoru fóra dominovala mohutná čelná fasáda Chrámu Marta Pomstiteľa (lat. *Templum Mars Ultoris*). Chrám bol stavaný v typickom rímskom duchu. Stál na vyvýšenom pódii, k predsieni viedlo mohutné schodište, uprostred ktorého sa nachádzal obdĺžnikovitý oltár; po oboch stranách schodiska stáli dve fontány. Chrám bol postavený ako korintský *oktastylus* - na každej strane s ôsmymi stĺpmi, ktorým na stene *celly* odpovedali ozdobné pilastre. Korintské stĺpy z carrarského mramoru siahali až do výšky 17,7 metrov. *Cella* bola zakončená 9 metrov širokou apsidou, kde boli umiestnené kultové sochy Marta a Venuše a taktiež sochu zbožšteného Júlia Caesara po Martovej ľavici. Chrám bol v ešte nedokončenom stave v roku 2 pr. Kr. zasvätený, čo sprevádzali obrovské oslavy a ceremónie. Za portikom po ľavej strane chrámu sa nachádzala veľká štvorcová hala, ktorá slúžila ako sieň pre sochu vysokú až 14 metrov - ako spomína Martialis vo svojich Epigramoch³¹, išlo o sochu Augusta, ktorú tam pravdepodobne umiestnil cisár Claudius.³²

Obrázok 7 Rekonštrukcia Augustovho fóra s pohľadom na chrám Marta Pomstiteľa

³⁰ COARELLI, *Rome and Environs*, str. 212.

³¹ Mart. 8.44.7

³² GATES, *Ancient Cities*, str. 351-352; ANDERSON, *The Historical Topography of the Imperial Fora*, str. 74-75; COARELLI, *Rome and Environs*, str. 212-214.

Aj keď malo fórum architektonicky rímsky základ, výzdoba je výrazne ovplyvnená architektúrou Grécka a Malej Ázie, čo je možné vidieť na viacerých Augustových projektoch mimo fóra. Dominantným ozdobným prvkom bol mramor z Carrary, použitý najmä na výstavbu chrámu. V obrovskom množstve sa používali aj farebné mramory z Numídie, Frýgie, Teu, Chiu a Euboje, ktoré veľmi výrazne kontrastovali s bielym mramorom chrámu.³³

Pri myšlienke na výstavbu Augustovho fóra sa zohľadňovali dva ciele- rozšíriť verejný priestor kvôli nedostatočnosti Fora Romanum a taktiež malo fórum vzdávať hold zbožštenému Iuliovi Caesarovi. Avšak dnes už vieme, že Forum Augustum plnilo aj ďalšie funkcie, najmä tie spojené s vojnami. Napríklad generáli víťazných bitiek a vojen tu obetovávali svoje triumfálne koristi bohu Martovi. Ďalej procesie vojenských oddielov, ktoré odchádzali z Ríma na vojnové fronty, odchádzali práve z Augustovho fóra. Taktiež sa v chráme Marta Pomstiteľa stretával senát, ktorý tu rozhodoval o vypovedaní vojny. Novinkou bolo využitie fóra a chrámu pre zahraničnú diplomaciu- práve tu senát prijímal zahraničné delegácie. Táto záležitosť bola s Augustovým fórom spájaná po celú dobu jej existencie, najmä vďaka bohatej vojnovej symbolike a výzdobe fóra, a taktiež kvôli priestoru vhodnému na vykonávanie príslušných ceremónií.³⁴

Napriek spoločným prvkom predstavuje Augustovo fórum trochu odlišnú architektonickú estetiku ako jeho predchodca- Forum Iulium. Caesarovo fórum bolo podlhovasté, čo ešte zvyrazňoval *pyncostylus* priečelia Chrámu Venuše Genetrix. Naproti tomu Forum Augustum je bližšie k tvaru štvorca, čo muselo v dobovom návštevníkovi vyvolávať dojem neustálej blízkosti dominantného Chrámu Marta Pomstiteľa. Obe boli úplne jedinečnými projektami, i keď ich spájala podobná myšlienka.

Miesto, kde sa Forum Augustum a Forum Iulium spájali, nie je doteraz odkryté. Avšak máme dostatok fyzických pozostatkov v blízkosti súčasnej *Via dei Fori Imperiali*. Archeologické výkopy z rokov 1925 až 1932 odkryli celú severovýchodnú časť fóra, vrátane pozostatkov chrámu a polkruhových exedier po stranách.³⁵

Forum Augustum môžeme považovať za architektonický archetyp cisárskych fór stavaných v nasledujúcich obdobiach. Niektoré prvky, ako napr. exedry, prebral architekt Rabirius pre Forum Transitorium a pre rekonštrukciu Forum Iulium, a podobne sa ním inšpiroval aj Apollodorus pri navrhovaní Forum Traiani.³⁶

³³ WARD-PERKINS, *Roman imperial architecture*, str. 33; ANDERSON, *The Historical Topography of the Imperial Fora*, str. 70-73.

³⁴ ANDERSON, *The Historical Topography of the Imperial Fora*, str. 88-90.

³⁵ ANDERSON, *The Historical Topography of the Imperial Fora*, str. 70-73.

³⁶ ANDERSON, *The Historical Topography of the Imperial Fora*, str. 99-100

Obrázok 8 Súčasný stav odkrytej severovýchodnej časti Augustovho fóra s pohľadom na ruiny chrámu Marta Pomstiteľa

Templum Pacis (Forum Vespasiani)

Po víťazstve Vespasiana a Tita v židovských vojnách a obsadení Jeruzalema bola v roku 71 n. l. ohlásená výstavba Templum Pacis (Chrám Mieru), ktorý bol o štyri roky neskôr dokončený a zasvätený bohyni Pax. Hlavným dôvodom výstavby bolo podobne ako pri Augustovom *Ara Pacis* (Oltári mieru) osláviť mier, ktorý prináša nová vládnuca dynastia Flaviovcov.³⁷

Priestor fóra sa nachádzal na severovýchod od Augustovho fóra, od ktorého bol oddelený ulicou Argiletum. V čase svojej výstavby pôsobil Templum Pacis samostatným dojmom, čo vyriešilo až Forum Transitorium, ktoré spojilo existujúce cisárske fóra do jednotného komplexu. Toto územie už v časoch republiky a skorom cisárstve plnilo najmä komerčnú funkciu a je pravdepodobné, že Templum Pacis vznikol práve z Macella (centrálnej mestskej tržnice), ktoré mohlo byť čiastočne alebo úplne zničené pri požiari v r. 64.³⁸

Templum Pacis pravdepodobne prevzal z Macella aj rozmery a tvar. Priestor bol prísne symetrický, obdĺžnikového tvaru o rozmeroch 110 m x 135 m. Fórum bolo koncipované prevažne ako otvorený priestor z troch strán obkolesený stĺpovými portikami. Kolonády na

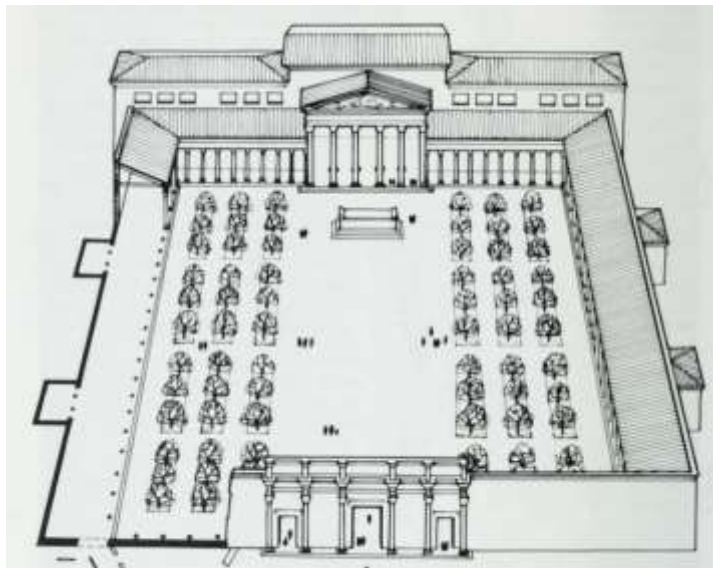
³⁷ WARD-PERKINS, *Roman imperial architecture*, str. 66; ANDERSON, *The Historical Topography of the Imperial Fora*, str.101.

³⁸ ANDERSON, *The Historical Topography of the Imperial Fora*, str.103-106.

severovýchodnej a juhozápadnej strane pozostávali z 24 stĺpov z červeného egyptského granitu. Pôvodná podoba severozápadnej strany nie je známa, pravdepodobne to však bol taktiež portikus, ktorý bol až za Domitianovej prestavby nahradený kolonádou z afrického mramoru vsadenou do múru. Otvorený priestor medzi kolonádami je vyplnený zvláštnymi obdĺžnikovitými útvarmi, ktoré sú rôzne interpretované- mohli to byť vyvýšené záhony, ohradený priestor, kde rástli stromy, alebo dokonca niektoré 3D rekonštrukcie ich vykresľujú ako vodné nádrže.³⁹

Na juhovýchodnej strane sa nachádzal vstup do samotného chrámu, zvýraznený *hexastylom in antis* (stĺporadie so šiestimi stĺpmi po bokoch lemovaných múrom), za ktorým sa nachádzala chrámová hala o veľkosti 22 x 34 m. V apside na konci *nau* pravdepodobne stála kultová socha na obdĺžnikovej základni. Po stranách chrámu sa nachádzali na každej strane miestnosti v rozmeroch 34 x 18 m, ktoré sa kolonádami otvárali do portika a odtiaľ do centrálného otvoreného priestoru. Slúžili pravdepodobne ako knižnice.⁴⁰

Na severovýchodnej a juhozápadnej strane sa za portikami nachádzali dva páry menších obdĺžnikových exedier oddelených od priestoru portika stĺpmi. Ich význam nie je doteraz známy, avšak z porovnania s podobnou súdobou architektúrou išlo pravdepodobne o bežný prvok architektúry portík.⁴¹

Obrázok 9 Zrekonštruovaný pohľad na Templum Pacis
(Vespasianovo fórum)

³⁹ ANDERSON, *The Historical Topography of the Imperial Fora*, str.103-106; RICHARDSON, *A New Dictionary of Ancient Rome*, str. 287.

⁴⁰ WARD-PERKINS, *Roman imperial architecture*, str. 66-67; ANDERSON, *The Historical Topography of the Imperial Fora*, str.103, str.108-110.

⁴¹ ANDERSON, *The Historical Topography of the Imperial Fora*, str.108.

Templum Pacis má medzi cisárskymi fórami osobité postavenie, najmä kvôli svojej architektúre, nakoľko obsahuje viacero odlišností: bol minimálne z troch strán (možno štyroch) obkolesený kolonádami; líši sa aj tvarom, ktorý je skôr štvorcový ako obdĺžnikový; a predovšetkým ústredný chrám nie je dominantou priestoru na vyvýšenom pódiu, tak ako to môžeme pozorovať na Caesarovom alebo Augustovom fóre. Dokonca pomenovanie „fórum“⁴² dostáva až vo 4. storočí, dovtedy sa na celý priestor vzťahujú názvy ako *templum* (z lat., „chrám“) alebo *temenos eirenes* (z gr., „posvätný okrsok mieru“).⁴³

Od ostatných cisárskych fór sa Templum Pacis odkláňa aj funkciou- slúžil najmä ako verejný park a chrám, no v neposlednom rade aj ako knižnica gréckej a latinskej literatúry a priestor pre výstavu umenia. Mnoho diel sem bolo presunutých z Nerónovho palácu, išlo najmä o sochy z Grécka a Malej Ázie, no pravdepodobne najvzácnejšie kúsky pochádzali z Jeruzalemského chrámu-išlo o zlaté nádoby a obrovský sedemramenný menorah (židovský svietnik, jeden zo symbolov judaizmu). Templum Pacis prevzalo aj komerčnú funkciu Macella, nakoľko bolo pravdepodobne z vonkajšej strany smerom do ulíc Argiletum, Clivus a Carinas lemované radom *tabernae*.⁴⁴

Po severovskej prestavbe bol Templum Pacis známy najmä kvôli *Forme Urbis Romae*, ktorá pôvodne visela na stene juhozápadnej miestnosti vedľa chrámu. Táto stena sa zachovala doteraz do výšky 18m aj s časťou mramorového obkladu a je súčasťou Baziliky sv. Cosmy a Damiana. Samotná *Forma Urbis* sa datuje do r. 203-211 n. l. a predstavovala mapu Ríma v mierke 1:246 v celkových rozmeroch 13 x 18 m. Templum Pacis je zobrazený na fragmentoch 15a, 15b, 15c a 16a.⁴⁵ V súvislosti s *Formou Urbis* sa vynára otázka funkcie týchto juhozápadných miestností, ktoré boli neskôr prestavané na Baziliku sv. Cosmy a Damiana. Pravdepodobne tu bola kancelária *Praefectura Urbis*, čo by vysvetľovalo aj veľkú maľbu talianskeho polostrova na náprotivnej stene Formy Urbis, nakoľko mal *praefectus urbi* dosah aj na určité územie mimo Ríma.⁴⁶

Plinius považoval Templum Pacis spolu s Basilicou Paulli a Forum Augustum za najkrajšiu budovu v Ríme. Postupom času začala sláva tejto stavby upadať. Bol zničený

⁴² Templum Pacis je v prameňoch nazývaný ako „Forum Pacis“ u Ammiana, „Forum Vespasiani“ u Symmacha, „Forum Vespasiani Pacis“ u Polemia Silvia a „Forum Pacis“ u Marcellina Coma. Zdroj: RICHARDSON, *A New Dictionary of Ancient Rome*, str. 287.

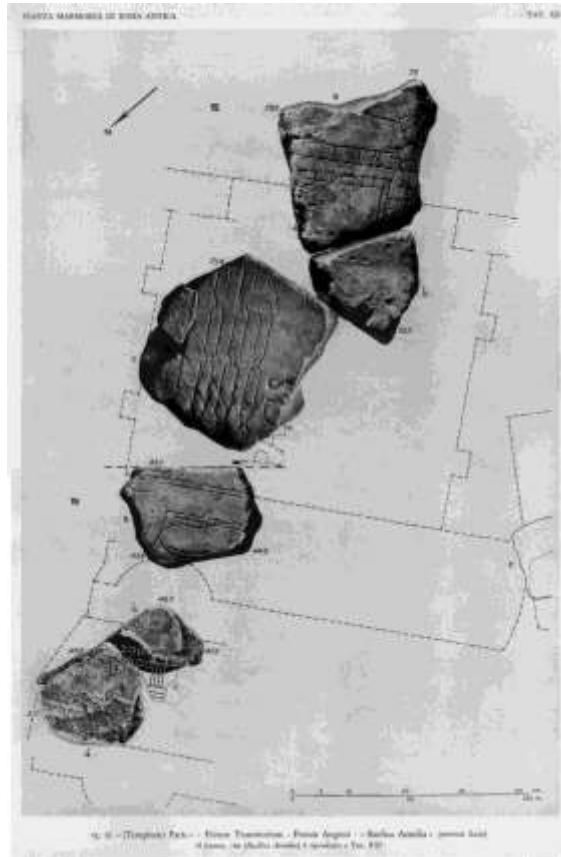
⁴³ ANDERSON, *The Historical Topography of the Imperial Fora*, str.110-111.

⁴⁴ ANDERSON, *The Historical Topography of the Imperial Fora*, str.106-107, str. 109, str.112; COARELLI, *Rome and Environs*, str. 238.

⁴⁵ katalóg fragmentov dostupný online na <<http://formaurbis.stanford.edu/index.php>>

⁴⁶ ANDERSON, *The Historical Topography of the Imperial Fora*, str.113-116; COARELLI, *Rome and Environs*, str. 241; RICHARDSON, *A New Dictionary of Ancient Rome*, str. 287.

v požiari r. 192, no neskôr bol prestavaný za vlády Septima Severa, kedy tu bola vystavená aj slávna *Forma Urbis Romae*. V 5. storočí je Templum Pacis už minulosťou a zostáva opustený.⁴⁷

Obrázok 10 Úlomky z Formy Urbis Romae zobrazujúce fragmenty Vespasianovho, Nervovho a Augustovho fóra.

Forum Transitorium (Forum Nervae)

Po dokončení Vespasianovej prestavby Macella na Templum Pacis v r. 75 zostávala rušná ulica Argiletum nevyriešeným prvkom v oblasti cisárskych fór. Argiletum spájala Forum Romanum so Suburou a prechádzala pomedzi Augustovo a Caesarovo fórum na ľavej strane a Templum Pacis na pravej strane. Existujú domnienky na základe mramorových pozostatkov stylobatu (podklad stĺporadia) na severovýchodnom konci fóra, že už za vlády Vespasiana bola Argiletum obostavaná z oboch strán kolonádami, čo bolo obľúbeným prvkom východnej imperiálnej architektúry.⁴⁸

⁴⁷ COARELLI, *Rome and Environs*, str. 236; RICHARDSON, *A New Dictionary of Ancient Rome*, str. 286.

⁴⁸ ANDERSON, *The Historical Topography of the Imperial Fora*, str.126-127.

Niekedy na začiatku Domitianovej vlády však padlo rozhodnutie nahradiť Argiletum zjednocujúcim fórom. Prvé zmienky sú z r. 85-86⁴⁹ a práce na príprave priestoru pokračovali počas celého obdobia jeho vlády. Avšak zasvätené bolo až za vlády Nervu v r. 97, rok po Domitianovej vražde, a vzápätí bolo pomenované ako Forum Nervae. Pramene sa rozchádzajú v názoroch na pomenovanie tohto fóra, avšak najpopulárnejším názvom bolo Forum Transitorium, napriek tomu, že nápis na epistyle chrámu označoval Nervu ako pôvodcu fóra.⁵⁰

Výstavba Fora Transitoria si vyžadovala úplné vyčistenie priestoru, čo znamenalo vyhladenie všetkých predošlých štruktúr na tomto mieste. Avšak s pôvodnou trasou Argileta korešpondovala vetva kanálu Cloaca Maxima, ktorá bola už približne od 2. storočia p. n. l. uložená pod samotnou cestou a prechádzala popod Ianov oblúk v mieste, kde Argileta vchádzala na Forum Romanum. Pri výstavbe nového fóra bola Cloaca prebudovaná, pribudli ďalšie vetvy a uložili sa pod základy fóra.⁵¹ Tvar a veľkosť fóra udali už existujúce okolité stavby, ktorým sa museli pri konštrukcii prispôbiť. Priestor fóra bol dlhý a úzky, približne 150m x 45m, čiže proporcionálne 3:1. Prepojenie s okolitými štruktúrami môžeme identifikovať na 3 osiach: prvá centrálna os prebieha pozdĺž fóra v smere chrámov; vedľajšia priečna os spája Templum Pacis s Caesarovým a Augustovým fórom prostredníctvom Arcus Nervae; treťou osou je diagonála, ktorá začína v západnom rohu fóra pri Basilice Aemilia a Curii, kde sa nachádzal pôvodne aj Arcus Iani a ústi do východného rohu prostredníctvom Portica Absidata smerom do Subury. V otvorenom priestore fóra dal Alexander Severus umiestniť niekoľko sôch zbožštených vládcov, niektoré boli samostatne stojace, niektoré jazdecké. K nim patrili bronzové stĺpy, ktoré dokumentovali úspechy týchto osôb, inšpiráciou bolo určite Forum Augustum.⁵²

Forum Transitorium pohltilo susedné fasády okolitých fór, ktoré boli nahradené kolonádami predsadenými 1,75m pred múrom, pričom stĺpy boli od seba vzdialené 4,5m. Pre získanie dostatočného priestoru bol dokonca pravdepodobne posunutý celý západný múr Templu Pacis až na úroveň stĺporadia portika, ktorý tam predtým stál. Stĺpy boli v korintskom štýle a k stene boli na vrchu pripevnené prostredníctvom bohato zdobenej entablatury (kladia). Vlys entablatury bol zdobený figurálnym reliéfom znázorňujúcim umenie a remeslá, ktorých patrónkou bola Minerva, v dodnes zachovanej časti zobrazuje mýtus o Arachné. Každému

⁴⁹ Prvé zmienky sú ešte pod názvom „*forum Palladium*“ (Mart. 1.2.7-8), ktorý sa však nikdy neujal.

⁵⁰ ANDERSON, *The Historical Topography of the Imperial Fora*, str.129-130.

⁵¹ PACKER, *Report from Rome: The Imperial Fora, a Retrospective*, str. 313; RICHARDSON, *A New Dictionary of Ancient Rome*, str. 167.

⁵² ANDERSON, *The Historical Topography of the Imperial Fora*, str.138; RICHARDSON, *A New Dictionary of Ancient Rome*, str. 169.

stĺpu odpovedal na stene pilaster. Pozostatky tohto stĺporadia boli odkryté v severovýchodnej časti fóra a dostali názov „Le Colonnacce“.⁵³ Takéto polozapustené dekoratívne stĺporadia sa už dlho a často používali v interiéroch, ale takéto využitie v exteriéri namiesto portika, ako vidíme na Forum Transitorium, bolo novinkou, ktorá nemá obdobu pred nástupom Flaviavskej dynastie.⁵⁴

Dominantou bol Chrám Minervy, ktorý uzatváral fórum na jeho severnom konci. Bol postavený na vysokom pódiu, jeho vonkajšia fasáda bola *hexastylos* so stĺpmi v korintskom štýle z frýgijského mramoru, po bokoch lemovali predsieň (*pronaos*) ešte dva alebo tri stĺpy. Vnútna sieň (*cella*) bola ukončená apsidou, ktorá slúžila ako nika pre kultovú sochu. Vonkajšia strana múrov *celly* bola pravdepodobne zdobená stĺpmi alebo pilastrami, ktoré boli pokračovaním stĺporadia *pronaos*. Väčšia časť chrámu ešte stále stála v r. 1606, kedy bola úplne zničená. Jeho časť je zobrazená aj na úlomku FUR 16a severovskej *Formy Urbis Romae* (viď Obr.12).⁵⁵

Nakoľko sa muselo fórum prispôbovať existujúcim okolitým štruktúram, na jeho severnom konci prišlo k problematickému spojeniu zadnej časti Chrámu Minervy a postranného polkruhového výbežku Augustovho fóra. Staviteľia to vyriešili vystavaním portika v tvare apsidy- Porticus Absidata, ktoré slúžilo ako vstup do troch cisárskych fór (na severe Forum Augustum, na juhu Templum Pacis a na západe Forum Transitorium) z mestskej časti Subura v mieste, kde ústila aj pôvodná ulica Argiletum. Porticus Absidata pozostával z centrálnej zastrešenej siene 17m širokej a 14,5m hlbkej zdobenej pilastrami v korintskom štýle.⁵⁶

Oproti Chrámu Minervy na juhozápadnom konci fóra stála podľa prameňov svätýňa boha Iana⁵⁷ v tvare štvorstrannej oblúkovej brány, vo vnútri ktorej bola umiestnená socha Iana so štyrmi tvármi prinesená z Falerii r. 41 p. n. l., ktoré hľadeli na štyri okolité fóra. Pravdepodobne mal nahradiť Arcus Iani, ktorý pohltila juhovýchodná stena fóra, a zároveň umocňovať centrálnu os fóra v línii s chrámom. Bohužiaľ, nezachovala sa žiadna ilustrácia

⁵³ ANDERSON, *The Historical Topography of the Imperial Fora*, str.126, str. 135; PACKER, *Report from Rome: The Imperial Fora, a Retrospective*, str. 311; RICHARDSON, *A New Dictionary of Ancient Rome*, str. 168.

⁵⁴ WARD-PERKINS, *Roman imperial architecture*, str. 77.

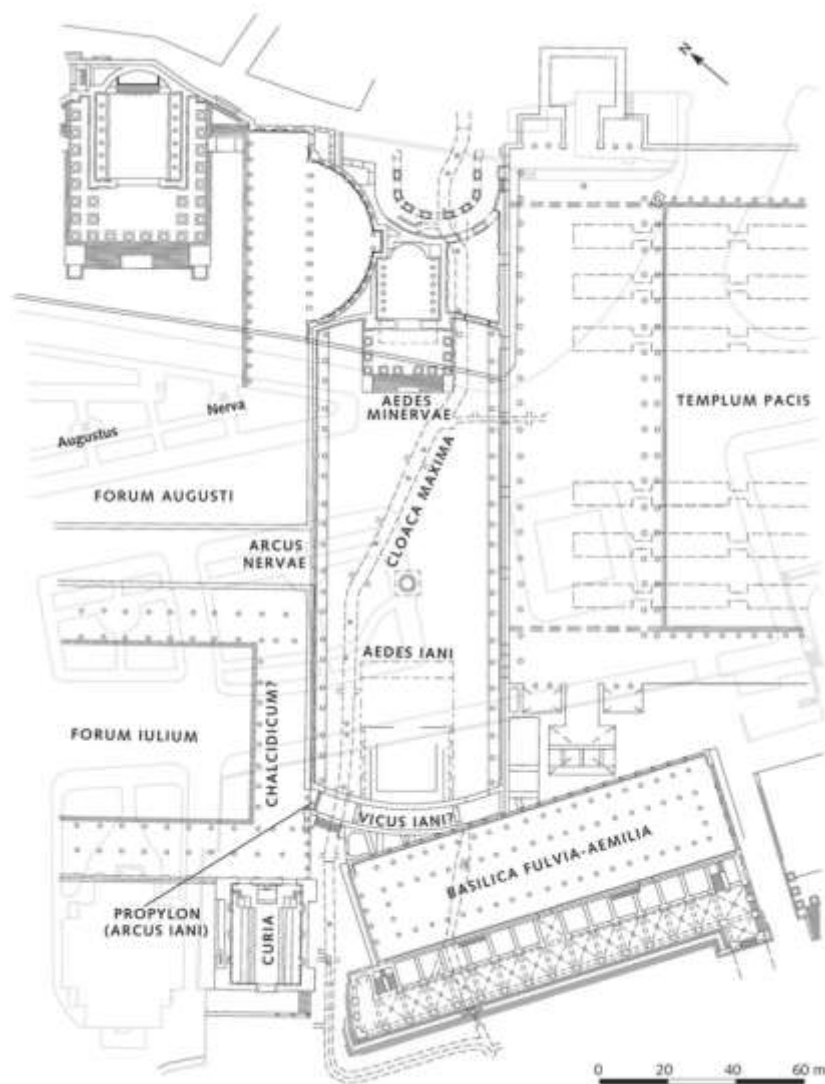
⁵⁵ ANDERSON, *The Historical Topography of the Imperial Fora*, str.132; WARD-PERKINS, *Roman imperial architecture*, str. 77.

⁵⁶ ANDERSON, *The Historical Topography of the Imperial Fora*, str.1-134; PACKER, *Report from Rome: The Imperial Fora, a Retrospective*, str. 316

⁵⁷ lat. Ianus; rímsky boh začiatkov a koncov, brán, prechodov, času, dverí; je zobrazovaný s dvoma („Janus Bifrons“) alebo štyrmi tvármi („Janus Quadrifrons“). Zdroj: [online] [cit. 2021-12-06] <<https://en.wikipedia.org/wiki/Janus>>

tohto diela, avšak predpokladá sa, že mal formu štvorcového oblúka, ktorý bol rovnaký na všetkých štyroch stranách, dizajnom porovnateľný s neskorším oblúkom, ktorý stál cez kanál Cloaca Maxima pri Forum Boarium. Po tomto oblúku sa nezachovali žiadne hmatateľné pozostatky, avšak jasne ho spomína Martial⁵⁸ a iní.⁵⁹

Na základe podobnosti prvkov použitých pri výstavbe fóra, môžeme jeho architektonickú formu pripísať Rabiriovi, Domitianovmu architektovi⁶⁰. Podarilo sa mu vnieť do takmer storočie sa vyvíjajúceho priestoru cisárskych fór spájajúci prvok, vďaka ktorému začal tento monumentálny komplex dostávať jednotnú architektonickú formu.⁶¹

Obrázok 11 Pôdorys Fora Transitorium aj s okolitou zástavbou

⁵⁸ Mart. 10.28.

⁵⁹ ANDERSON, *The Historical Topography of the Imperial Fora*, str.136-137; RICHARDSON, *A New Dictionary of Ancient Rome*, str. 167.

⁶⁰ ANDERSON, *The Historical Topography of the Imperial Fora*, str.133.

⁶¹ WARD-PERKINS, *Roman imperial architecture*, str. 77.

Forum Traiani

Zavraždenie Domitiana v r. 96 značne zdržalo jeho plán na zjednocovanie a rozširovanie cisárskych fór a Nervov krátky principát priniesol iba dokončenie Fora Transitorium. Konečne až po ukončení Traianových ťažení v Dácii sa našlo dostatočné množstvo priestoru a prostriedkov na pokračovaní v tomto grandióznom pláne. Traianus sa rozhodol pokračovať v Domitianovom diele a prispieť do komplexu fór svojimi vlastnými stavbami, na oslavu svojich vojenských úspechov.

Tento plán nabral formu monumentálneho fóra, ktoré pravdepodobne už zamýšľal postaviť Domitianus, ktorému sa pripisuje začiatok terénnych prác na pahorkoch Capitol a Quirinal, a taktiež zhromaždenie určitého množstva stavebného materiálu. Traianus túto myšlienku prevzal a projekt zveril Apollodorovi z Damašku, ktorý nahradil Rabiria na poste hlavného cisárskeho architekta a dizajnéra.⁶²

Po vysekaní potrebného množstva hmoty z okolitých pahorkov (až do hĺbky 38m) dosiahol priestor nového komplexu obrovské rozmery- cca 200m x 120m. Bol rozdelený na 3 časti- samotný priestor fóra, Basilica Ulpia s postrannými knižnicami a Traianovým stĺpom medzi nimi a za nimi Templum divi Traiani.⁶³

Obrázok 12 Forum Traiani s okolitou zástavbou- pohľad z juhu

⁶² ANDERSON, *The Historical Topography of the Imperial Fora*, str.141-142.

⁶³ WARD-PERKINS, *Roman imperial architecture*, str. 86.

Veľkolepý vstup do priestoru fóra bol umiestnený v jemne zakrivenej juhovýchodnej stene, ktorá susedila s Augustovým fórom. Bola dekorovaná stĺpmi osadenými v blízkosti múru, s ktorým boli spojené prostredníctvom entablatury; túto myšlienku prevzal architekt z Forum Transitorium. V strede vstupnej steny bol triumfálny oblúk, ktorý slúžil ako prechod cez vstupnú stenu. Zo zobrazení na minciach môžeme usúdiť, že bol vertikálne rozdelený na päť častí a lemovaný troma stĺpmi na každej strane, ktoré niesli cisárov triumfálny šesť-záprah, pravdepodobne z bronzu. V stredná časť slúžila ako samotný prechod do fóra, po stranách sa nachádzali dve niky, ktoré pravdepodobne niesli sochy dáckych zajatcov. Nad sochami sa zas nachádzali *imagines clipeatae*⁶⁴ Traianových veliteľov. Výzdoba vstupného triumfálneho oblúku bola celkovo venovaná trofejiam, vojakom a zajatcom z Dáckych vojen.⁶⁵

Samotný otvorený priestor fóra meral 118m x 89m. Bol vydláždený blokmi z bieleho mramoru a najväčšou dominantou bola jazdecká socha Traiana stojaca uprostred. Tri schody nad úrovňou námestia prebiehali pozdĺž bočných stien portiká, ktoré boli dláždené s mramormi *giallo antico a pavonazetto*. Za portikami sa na oboch stranách nachádzala polkruhovitá exedra, v ktorej strede bola obdĺžnikovitá nika s dvoma postrannými stĺpmi zo sivého granitu. Na tomto prvku je jasná inšpirácia z Augustovho fóra, nakoľko bola presne dodržaný tvar aj veľkosť polkruhovitých výbežkov- presne 41m v priemere. Nakoľko ide o prevzatý prvok, môžeme predpokladať, že rovnako ako pri Augustovom fóre slúžili tieto exedry ako prívod svetla poza kolonády, teda mohli byť nezastrešené. Výzdoba portík bola taktiež prevzatá z Forum Augustum- nachádzali sa tu busty Nervu a Agrippiny a ďalších Traianových predchodcov a ich dôležitých rodinných príslušníkov, čiže išlo o nadviazanie na galériu osobností z exedier Augustovho fóra. Podoba je aj vo výzdobe strechy, len namiesto karyatíd niesli strechu druhého poschodia sochy dáckych zajatcov.⁶⁶

Štvrtá stena fóra nebola ukončená chrámom, ako to bolo pri predošlých cisárskych fórach, ale obrovskou, priečne uloženou bazilikou. Basilica Ulpia⁶⁷ bola svojou veľkosťou a vyhotovením vyvrcholením vývoja stĺpových bazilík. Pôdorysne sa skladala zo štyroch stĺporadií s korintskými hlavicami okolo centrálného halového priestoru, pričom granitové stĺpy okolo centrálnej lode boli väčšie, nakoľko niesli vyvýšený strop, ktorý privádzal do baziliky

⁶⁴ Tzv. portréty na okrúhlych štítoch.

⁶⁵ ANDERSON, *The Historical Topography of the Imperial Fora*, str.142-143; COARELLI, *Rome and Environs*, str. 222.

⁶⁶ ANDERSON, *The Historical Topography of the Imperial Fora*, str.143-144; WARD-PERKINS, *Roman imperial architecture*, str. 86; COARELLI, *Rome and Environs*, str. 220.

⁶⁷ Názov Ulpia zodpovedá Traianovmu rodovému menu Ulpus; WARD-PERKINS, *Roman imperial architecture*, str. 86.

svetlo. Tento typ päťlod'ovej baziliky bol použitý už pri Basilice Paulli (14 p.n.l.) a Basilice Iulii (12 p.n.l.). Po stranách bola ukončená dvoma apsidami, ktoré boli kópiami polkruhovitých výbežkov použitých pri návrhu fóra. Celá bazilika bola vrátane apsid dlhá 169m a široká 64m. Na *Forme Urbis* je viditeľný nápis *libertatis* na východnej apside, čiže môžeme predpokladať, že na západnej apside bol nápis *atrium*; môže to znamenať, že sem bolo presunuté Atrium Libertatis po jeho zničení pri zakladaní fóra. Veľmi zaujímavým prvkom výzdoby baziliky bol drevený kazetový strop otepaný plátkami bronzu. Dnes je z baziliky viditeľná už iba centrálna časť, západná apside je pod *Via dei Fori Imperiali* a východná pod *Scalinata di via Magnanapoli*.⁶⁸

O vzhľade vonkajšej fasády smerujúcej k fóru máme jasnú predstavu z vyobrazenia na Traianových minciach. Do baziliky bol trojitý vstup vo forme plytkých terás so stĺporadím, v strede *tetrastilos*, po bokoch lemovali dvere dva stĺpy, všetky niesli vysokú strechu. Nad centrálnymi dverami bol triumfálny záprah- kvadriga, nad bočnými vstupmi zase skupiny sôch vojakov s vojenskými štandardami.⁶⁹

Za bazilikou viedli travertínové schody do nádvorja, kde stál Traianov stĺp. Po stranách sa nachádzali dve samostatné knižnice známe ako Bibliotheca Ulpia (pravdepodobne jedna pre latinské a druhá pre grécke zvitky), ktoré pôsobili od predošlých budov nezávisle a rozdiel bol aj v materiáli- boli postavené z betónu s tehlovou fasádou. V interiéri sa nachádzali dve podlažia kolonád z *giallo antico* a *pavonazetto* so zdobenými rímsami, klenutý strop bol vystavaný taktiež z betónu s prídavkom pemzy. Po stranách sa nachádzali niky, v ktorých boli uložené police so zvitkami. Na zadnej stene bola väčšia nika, v ktorej bola umiestnená socha božstva. Knižnica na západnej strane je zachovaná v relatívne dobrom stave dodnes, slúži ako úložisko fragmentov architektúry nájdených na Forum Traiani.⁷⁰

Columna Traiani (Traianov stĺp) sa nachádzal v nádvorí medzi knižnicami a zachoval sa v takmer nedotknutej forme až do súčasnosti. Je vysoký 38 metrov⁷¹ a skladá sa z blokov mramoru z Carrary, z ktorých každý váži okolo 40 ton. Priemer stĺpu je 3,83 m pri podstave a 3,66 m pri hlavici. Je postavený na základni v tvare kvádra, kde boli v komnate uložené

⁶⁸ ANDERSON, *The Historical Topography of the Imperial Fora*, str.144-145; WARD-PERKINS, *Roman imperial architecture*, str. 86-87; COARELLI, *Rome and Environs*, str. 224; RICHARDSON, *A New Dictionary of Ancient Rome*, str. 176.

⁶⁹ ANDERSON, *The Historical Topography of the Imperial Fora*, str.145; WARD-PERKINS, *Roman imperial architecture*, str. 87.

⁷⁰ ANDERSON, *The Historical Topography of the Imperial Fora*, str.146; WARD-PERKINS, *Roman imperial architecture*, str. 87. COARELLI, *Rome and Environs*, str. 224-225.

⁷¹ Podľa nápisu na základni stĺpu, výška Traianovho stĺpu mala znázorňovať hĺbku podlažia pahorku Quirinal, do ktorej museli stavitelia sekať pri príprave na výstavbu fóra a susednej Traianovej tržnice. GATES, *Ancient Cities*, str. 388; ANDERSON, *The Historical Topography of the Imperial Fora*, str.154.

pozostatky Traiana a jeho ženy Plotiny v zlatých urnách⁷², z ktorej vedie v šachte vo vnútri stĺpu točité schodisko so 185 schodmi. Už v republikánskej ére bolo vztyčovanie takýchto stĺpov bežné, avšak čo je jedinečné na Traianovom stĺpe je jeho telo, ktoré je zdobené špirálovitým jemným reliéfom o dĺžke cca 200m zobrazujúcim výjavy z dvoch dáckych vojen. Výjavy, pôvodne farebné, zobrazujú udalosti ako prekročenie Dunaja, stavbu táborov alebo smrť Decebala a deportáciu Dákov. Samotný Traianus sa na reliéfe vyskytuje dosť často a vždy je zobrazený o niečo väčší ako okolité postavy. Na vrchu stĺpu bola hlavica v dórskom slohu a piedestál s bronzovou sochou cisára Traiana, ktorá sa v priebehu stredoveku stratila. V 16. storočí ju počas pontifikátu Sixta V. nahradila socha sv. Petra, ktorá sa na stĺpe nachádza dodnes. Stĺp bolo pravdepodobne možné pozorovať aj z výšky a to z horných podlaží oboch knižníc a z Basilicy Ulpie.⁷³

Komplex uzatvára na severozápadnom konci Templum divi Traiani, ktorý dokončil a zasvätil po Traianovej smrti jeho nástupca Hadrianus na počesť Traiana a jeho ženy Plotiny, niekedy medzi rokmi 119 a 128. Na základe vyobrazení na minciach sa predpokladá, že priechelie chrámu bol *octastylus*, bol postavený na vysokom pódiu so schodiskom a oltárom, ktorý sa pred ním nachádzal a obkolesený uzatvárajúcou stenou s kolonádami. O chráme sa toho vie málo, nakoľko jeho pozostatky ležia pod kostolom S. Maria di Loreto a jediné čo sa z neho zachovalo je inskripčia zasvätenia uložená vo Vatikánskom múzeu. Niečo o jeho veľkosti by mohla napovedať zachovaná časť stĺpu zo sivého egyptského granitu, ktorá v súčasnosti leží v blízkosti Traianovho stĺpu, súčasný výskum však stĺp radí skôr k severnému vstupu do fóra.⁷⁴

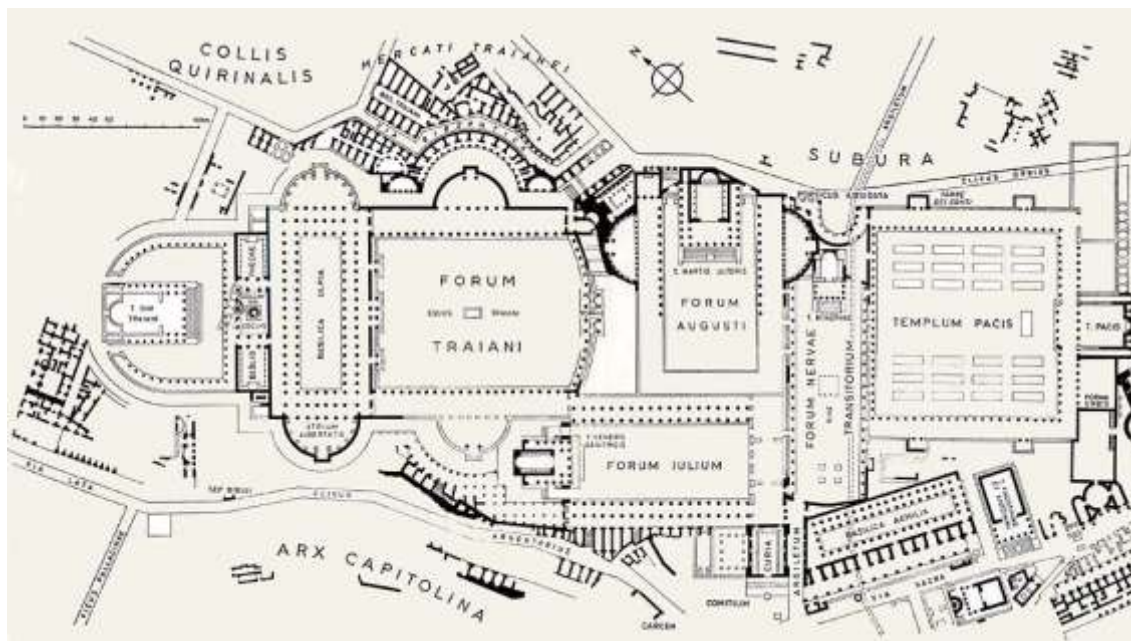
Forum Traiani má dlhú a komplikovanú históriu výstavby, ktorú by sme mohli rozdeliť do troch etáp: prvá ešte za vlády Domitiana, kedy sa vyčistil a pripravil priestor a boli položené niektoré základy. Druhá etapa bola za vlády Traiana, kedy boli vystavané a zasvätené samotné fórum, bazilika a nedokončený stĺp (v r. 112/113) spolu so zrekonštruovaným Forum Iulium. Tretia etapa sa pripisuje Hadrianovi, ktorý k existujúcim budovám pridal ďalšiu časť komplexu

⁷² Coarelli považuje hrobku v základni stĺpu za základnú intenciu staviteľa, nakoľko je podobného tvaru ako mnoho hrobiek stavaných už od konca republiky. Použitie stĺpu ako náhrobného monumentu je však dosť nevšedné, rovnako ako aj umiestnenie hrobky- je iba málo výnimiek, kedy sa hrobka nachádzala v rámci *pomeria*. Zdroj: COARELLI, *Rome and Environs*, str. 226.

⁷³ WARD-PERKINS, *Roman imperial architecture*, str. 87; COARELLI, *Rome and Environs*, str. 227; RICHARDSON, *A New Dictionary of Ancient Rome*, str. 176-177.

⁷⁴ ANDERSON, *The Historical Topography of the Imperial Fora*, str.146-147; WARD-PERKINS, *Roman imperial architecture*, str. 87-89.

za bazilikou- knižnice, stĺp a Templum divi Traiani, ktorý bol dokončený niekedy pred rokom 127/128.⁷⁵

Obrázok 13 Pôdorys komplexu Traianovho fóra a susednej zástavby

Komplikovaný je aj pôvod stĺpu a jeho originálne umiestnenie je predmetom dohadov. Nakoľko bol zasvätený v r. 113, iba pätnásť mesiacov po zasvätení fóra a baziliky, tesne pred odchodom Traiana do Parcie, je pravdepodobné, že bol internou súčasťou fóra. Poukazuje na to aj inskripčia na základni stĺpu, ktorá dokumentuje, aká veľká časť kopca bola prenesená kvôli prácam na fóre⁷⁶. Preto najpravdepodobnejším sa zdá záver, že pôvodné umiestnenie stĺpu bolo v severovýchodnej exedre fóra, avšak v čase zasvätenia bol nedokončený, resp. dokončená bola možno len základňa. Hadrianus sa potom rozhodol použiť stĺp ako Traianovu hrobku a preniesol ho do svojej časti komplexu, kde mal slúžiť ako dominanta nádvorja pred Chrám zbožšteného Traiana a dokumentovať Traianove vojenské úspechy. Nakoľko je málo pravdepodobné, že by sa pri prenose takého kolosu dokonale zachovali reliéfy zdobiace stĺp, pravdepodobne stál v r. 113 na fóre dočasný stĺp, alebo len základňa, a reliéfy boli vyrezané až po prenesení na jeho súčasné stanovisko. To, či sú tieto domnienky správne, ukáže až

⁷⁵ ANDERSON, *The Historical Topography of the Imperial Fora*, str.147, str. 159.

⁷⁶ lat. „Senatus Populusque Romanus / Imp Caesari diui Neruae f Neruae / Traiano Aug Germ Dac pontif / maximo trib pot XVII Imp VI cos VI P P / ad declarandum quantae altitudinis / mons et locus tantis operibus sit egestus.“ ANDERSON, *The Historical Topography of the Imperial Fora*, str.154.

archeologický výskum, nakoľko by sa pod dlažbou v exedre mal nachádzať betónový základ o príslušnej veľkosti.⁷⁷

Obrázok 14 Columna Traiani

Traianovo fórum patrilo k najdôležitejším verejným priestorom v cisárskom Ríme, spájalo sa s ním množstvo funkcií a udalostí v histórii mesta. Jeho priestory boli vhodné na vedenie tribunálov a súdov, Basilica Ulpia s príslušnými knižnicami slúžila ako justičný palác (bolo sem presťahované Atrium Libertatis, ktoré bolo zničené pri príprave priestoru pre Forum Traiani). V jej severnej apside stála socha Liberty, kde boli prepúšťaní otroci na slobodu. Odohralo sa tu mnoho významných udalostí, avšak asi najznámejšia je aukcia Marca Aurelia v r. 169 v predvečer Markomanských vojen, kedy predal mnoho pokladov z cisárskych palácov, pravdepodobne pre získanie financií na vojnu, ale taktiež aj jej popularizáciu.⁷⁸ Prostredníctvom sôch pôsobilo Forum Traiani ako výkladná skriňa osobností, ktoré slúžili zámerom impéria (napríklad prétoriánski prefekti, konzuli). Osvojac si túto nosnú myšlienku

⁷⁷ ANDERSON, *The Historical Topography of the Imperial Fora*, str.151-159.

⁷⁸ ANDERSON, *The Historical Topography of the Imperial Fora*, str.169; RICHARDSON, *A New Dictionary of Ancient Rome*, str. 178.

a charakter z Augustovho fóra, vytvoril architekt Apollodorus centrálné „divadlo“ rímskeho verejného života, ktoré slúžilo až do posledných dní impéria.⁷⁹

Deštrukcia Traianovho fóra začala už začiatkom štvrtého storočia, kedy sa časť jeho výzdoby použila na stavbu Arcus Constantini. Svoj lesk a slávu však rozhodne nestratilo, nakoľko ho ešte v r. 356 obdivuje cisár Constantius pri svojej návšteve v Ríme. V priebehu stredoveku je však opakovane plienené kvôli stavebnému materiálu.⁸⁰

Forum Traiani bolo posledné z komplexu cisárskych fór a nepribudli k nemu už žiadne nové fóra. Súvisí to najmä s vývojom mestskej spoločnosti a zmenou verejného života. Síce fóra plnili svoje hlavné administratívne funkcie viac-menej až do konca Západorímskej ríše (a niektoré aj dlhšie), mnoho z vedľajších funkcií, ktoré im však prinášali imperiálny lesk a slávu (galérie, knižnice, parky, atď.), bolo prenesených na menej oficiálne miesta, ktoré sa stávali čoraz populárnejšími. Išlo o divadlá, amfiteátre, ale najmä o cisárske kúpele- *Thermae Titi* (r. 81), *Thermae Traiani* (cca r. 100), *Thermae Antoniniana*e (Caracallove kúpele) (r. 217), *Thermae Diocletiani* (cca r. 302), *Thermae Constantiniana*e (cca r. 315), ktoré cisárske fóra úplne zatienili a uzurpovali si väčšinu pozornosti verejného života rímskej spoločnosti.⁸¹

⁷⁹ ANDERSON, *The Historical Topography of the Imperial Fora*, str.159-166; GATES, *Ancient Cities*, str. 388.

⁸⁰ RICHARDSON, *A New Dictionary of Ancient Rome*, str. 178.

⁸¹ ANDERSON, *The Historical Topography of the Imperial Fora*, str.181-182; PACKER, *Report from Rome*, str. 330.

TVORBA WEBOVEJ APLIKÁCIE

Pre vytvorenie webovej aplikácie prezentujúcej informácie o cisárskych fórach som si zvolila hypertextový jazyk HTML (z ang. „*Hypertext Markup Language*“), ktorý dopĺňajú JavaScript a CSS (z ang. „*Cascading Style Sheets*“). HTML je štandardný jazyk pre vytváranie webových stránok, ktorý pomocou elementov (napr. `<head>`, `<body>`, `
`, atď.) vytvára štruktúru celej stránky. HTML so sebou prináša výhody aj nevýhody. Medzi jeho prednosti patrí jednoduchosť a ľahké použitie (nie je potrebné inštalovať pomocný software) a celkom široká variabilita elementov. Kód je písaný a otvorený v jednoduchom textovom editore (napr. Notepad) a aplikácia sa otvorí aj v základnom webovom prehliadači (Microsoft Edge). Nevýhodou je dlhý a často neprehľadný kód a absencia podmienovacích funkcií.⁸² Pre potreby tejto aplikácie sú však nevýhody zanedbateľné.

Aby bola stránka prístupnejšia a interaktívnejšia, je potrebné využiť JavaScript. Pomocou JavaScriptu je naprogramovaná základná Leaflet mapa a taktiež interakcia prvkov v pôdorysoch jednotlivých fór. Základnou metódou JavaScriptu v tejto aplikácii je `getElementById`, ktorý spolu so zadanými funkciami zabezpečuje zmenu obsahu stránky po kliknutí na prvok v pôdoryse fóra.⁸³

Štýl a vzhľad stránky je zadaný v externom CSS súbore. Pomocou CSS môžeme určiť, ako majú byť jednotlivé HTML elementy zobrazované, napr. pozícia, farba, veľkosť textu, tlačidiel, vlastnosti obrázkov, vlastnosti pozadia stránky a pod.⁸⁴

Každá naprogramovaná stránka je rozdelená do troch častí:

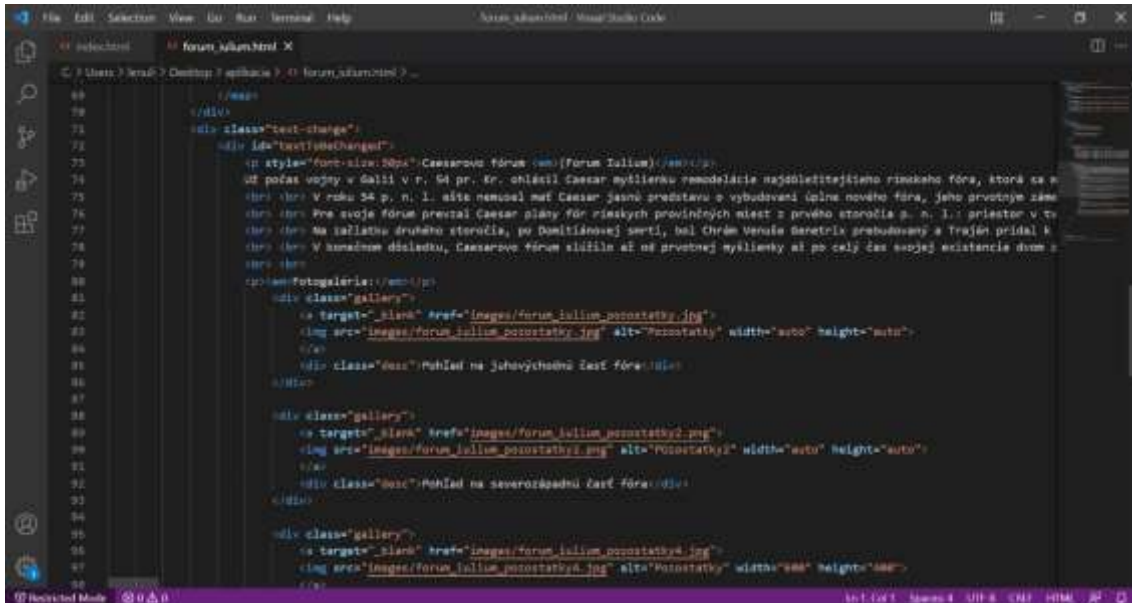
- Hlavička („*header*“) – obsahuje názov stránky a prípadne tlačidlá (napr. „Späť“);
- Telo stránky („*body*“) – nachádza sa tu hlavný obsah stránky, ktorý môže byť tvorený rôznymi elementami (text, obrázky, odkazy, videá);
- Päta („*footer*“) – obsahuje autora a rok vytvorenia stránky.

⁸² BEŇO, Miroslav. Čo je to jazyk HTML a jeho základy. [online] 2019. Dostupné na internete: <<https://wy.sk/blog/html-zaklady/>> [cit. 20. 3. 2022]; HTML Introduction. [online] Dostupné na internete: <https://www.w3schools.com/html/html_intro.asp> [cit. 12. 4. 2022]

⁸³ HTML JavaScript. [online] Dostupné na internete: <https://www.w3schools.com/html/html_scripts.asp> [cit. 12. 4. 2022]

⁸⁴ CSS Introduction. [online] Dostupné na internete: <https://www.w3schools.com/css/css_intro.asp> [cit. 12. 4. 2022]

Samotná aplikácia sa skladá z hlavnej stránky označenej „*index.html*“, z ktorej sa užívateľ dostane do vedľajších stránok označených názvami jednotlivých fór (napr. „*forum_iulium.html*“). Súčasťou súboru tvoriacej aplikáciu je zložka označená ako „*images*“, kde sa nachádzajú všetky obrázky použité v aplikácii a súbor „*styles.css*“, kde sú zadefinované rôzne štýly použité v aplikácii.


```
74 //main
75 </div>
76 <div class="text-change">
77   <div id="textTitleChange">
78     <p style="font-size:20px"> Caesarovo fórum <small>(Forum Iulium)</small></p>
79     <p> Už počas vojny v Gálii v r. 54 pr. Kr. ohlásil Caesar myšlienku remodelácie najdôležitejšieho rímskeho fóra, ktorá sa v
80     <small>81</small> <small>82</small> <small>83</small> <small>84</small> <small>85</small> <small>86</small> <small>87</small> <small>88</small> <small>89</small> <small>90</small> <small>91</small> <small>92</small> <small>93</small> <small>94</small> <small>95</small> <small>96</small> <small>97</small> <small>98</small> <small>99</small> <small>100</small>
81     <p> V roku 54 p. n. l. ešte nemohol mať Caesar jasné predstavy o vybudovaní úplne nového fóra, jeho prvotný zámer
82     <small>101</small> <small>102</small> <small>103</small> <small>104</small> <small>105</small> <small>106</small> <small>107</small> <small>108</small> <small>109</small> <small>110</small> <small>111</small> <small>112</small> <small>113</small> <small>114</small> <small>115</small> <small>116</small> <small>117</small> <small>118</small> <small>119</small> <small>120</small>
83     <p> Pre svoje fórum prestal Caesar plány fór rímskych provinčných miest z prvého storočia p. n. l. prištieň v tv
84     <small>121</small> <small>122</small> <small>123</small> <small>124</small> <small>125</small> <small>126</small> <small>127</small> <small>128</small> <small>129</small> <small>130</small> <small>131</small> <small>132</small> <small>133</small> <small>134</small> <small>135</small> <small>136</small> <small>137</small> <small>138</small> <small>139</small> <small>140</small>
85     <p> Ma zaľahlo druhého storočia, po Domitianskej smrti, bál Ochrán Venúša saretela prebudovaný a Traján pridal k
86     <small>141</small> <small>142</small> <small>143</small> <small>144</small> <small>145</small> <small>146</small> <small>147</small> <small>148</small> <small>149</small> <small>150</small> <small>151</small> <small>152</small> <small>153</small> <small>154</small> <small>155</small> <small>156</small> <small>157</small> <small>158</small> <small>159</small> <small>160</small>
87     <p> V súčasnej doba, Caesarovo fórum slúžilo až na prvotnej vyhlídky až po celý čas svojej existencie dom
88     <small>161</small> <small>162</small> <small>163</small> <small>164</small> <small>165</small> <small>166</small> <small>167</small> <small>168</small> <small>169</small> <small>170</small> <small>171</small> <small>172</small> <small>173</small> <small>174</small> <small>175</small> <small>176</small> <small>177</small> <small>178</small> <small>179</small> <small>180</small>
89   </div>
90   <div class="text-change">
91     <div class="text-change">
92       <div class="text-change">
93         <div class="text-change">
94           <div class="text-change">
95             <div class="text-change">
96               <div class="text-change">
97                 <div class="text-change">
98                   <div class="text-change">
99                     <div class="text-change">
100                     <div class="text-change">
101                   </div>
102                 </div>
103               </div>
104             </div>
105           </div>
106         </div>
107       </div>
108     </div>
109   </div>
110 </div>
```

Obrázok 15 Ukážka z kódu stránky Forum Iulium

Hlavná stránka

Hlavná stránka slúži na prezentáciu celého komplexu cisárskych fór, ktorý je zobrazený pôdorysne a jednotlivé fóra sú od seba farebne odlišené. Pôdorys je zasadený do voľne šíriteľnej mapovej aplikácie Leaflet, ktorá je nastavená na súradnice centra mesta Rím. Pod priehľadnou vrstvou komplexu fór, ktorá je umiestnená presne vzhľadom na aktuálne archeologické vykopávky, je teda možné skúmať aj súčasnú mestskú zástavbu a jej koreláciu s antickými architektonickými formami. Pod mapou sa nachádzajú základné informácie o komplexe cisárskych fór doplnené obrázkom a dvoma videami.

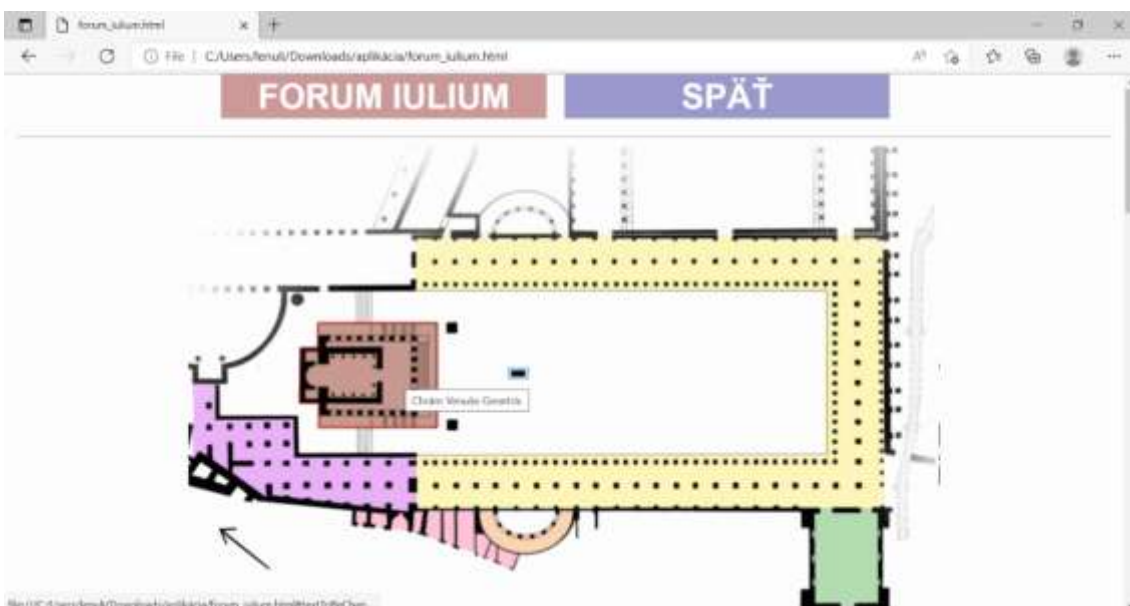
Jednotlivé oblasti fór sú v aplikácii Leaflet s pomocou súradníc namapované a hypertextovo prepojené s vedľajšími stránkami. Po kliknutí na územie fóra sa zobrazí *popup* okno s názvom fóra v latinčine, ktoré taktiež kliknutím presmeruje užívateľa na vedľajšiu stránku s informáciami o tom konkrétnom vybranom fóre. Fungovanie aplikácie budem demonštrovať na Caesarovom fóre, nakoľko princíp všetkých vedľajších stránok je rovnaký.

Obrázok 16 Vzhľad hlavnej stránky po kliknutí na oblasť v rámci Caesarovho fóra

Vedľajšie stránky

Vedľajšia stránka poskytuje informácie o konkrétnom fóre. V hlavičke stránky sa naľavo nachádza názov fóra v latinčine („*Forum Iulium*“) a napravo tlačidlo „Spät“, ktoré užívateľa presmeruje naspäť na hlavnú stránku s mapou celého komplexu cisárskych fór. V päte sa nachádza tak ako na hlavnej stránke meno autora a rok vytvorenia aplikácie. Medzi nimi je hlavné telo stránky, ktoré je členené na interaktívny pôdorys a doplnujúce informácie pod ním.

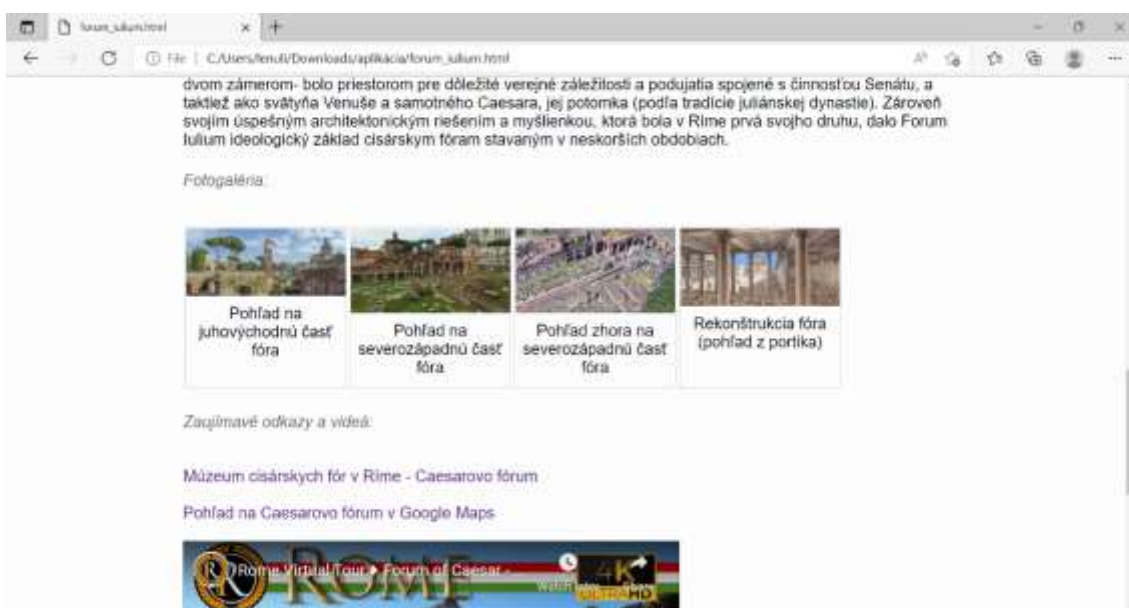
Obrázok 17 Horná časť stránky s interaktívnym pôdorysom fóra

Pôdorys Caesarovho fóra je rozdelený farebne podľa jednotlivých architektonických prvkov na:

- Chrám Venuše Genetrix,
- Jazdecká socha Caesara,
- Portikus,
- Basilica Argentaria,
- Tabernae,
- Verejné latríny,
- Curia Iulia.

Po prejdení kurzorom na každý z týchto prvkov sa oblasť zvýrazní a v obdĺžniku sa zobrazí jeho názov. Interaktívne prvky sa dajú rozpoznať podľa zmeny tvaru kurzora.

Pod obrázkom pôdorysu sa nachádzajú informácie k fóru získané z teoretickej časti tejto práce aj s názvom fóra v slovenčine aj latinčine. Pod textom je umiestnená fotogaléria s výberom zaujímavých obrázkov. Pod fotogalériou sú odkazy na zaujímavé stránky- v tomto prípade ide o stránku Múzea cisárskych fór v *Mercati di Traiano* (v angličtine) s doplnkovými informáciami a videami o fóre a stránka *Google Maps*, ktorá je nastavená presne na súradnice Caesarovho fóra (tu sa dajú skúmať napríklad *Street View* pohľady na pozostatky fóra). Súčasťou odkazov je aj doplnkové video, ktoré užívateľ a prevedie súčasnými archeologickými vykopávkami a pozostatkami jednotlivých budov.

Obrázok 18 Spodná časť stránky s textom, galériou, videom a hypertextovými odkazmi

Po kliknutí na chrám, baziliku a Curiu sa automatickým posunutím stránky zobrazia dodatočné informácie k týmto prvkom fóra. Text je rovnako ako pri základných informáciách k fóru sprevádzaný fotogalériou, prípadne zaujímavým videom. Pre návrat k pôdorysu sa stačí jednoducho v stránke posunúť smerom nahor, pre opätovné zobrazenie základných informácií k fóru je potrebné kliknúť na názov fóra v hlavičke stránky. Pre návrat k základnej mape celého komplexu je potrebné kliknúť na tlačidlo „Spät“.

ZÁVER

Cisárske fóra v Ríme dnes vnímame ako jednotný komplex, v skutočnosti sa však skladá z individuálnych projektov, ktoré sa stavali počas približne storočia a pol, pričom každé z nich jedinečne odráža svoju dobu a najmä osobnosť svojho staviteľa- cisára. Samozrejme, každé z fór odkazovalo na svojich predchodcov, či už architektonickými formami alebo prvkami výzdoby, nakoľko bolo dôležité zachovať a najmä poukazovať na nemennú kontinuitu imperiálnej moci. Medzi spájajúce prvky môžeme zaradiť pôdorys založený na hlavných osiach, v ktorých sa nachádzajú najdôležitejšie monumenty- chrám/bazilika-jazdecká socha- hlavný vstup, samozrejme s miernymi alternáciami. Výrazovo všetky fóra spájal korintský sloh s bohatým použitím mramoru rôznych farieb, ktorý bol častokrát dovezený z veľkej diaľky, čo určite u bežného návštevníka evokovalo luxus. V čom sa však fóra odlišovali je najmä funkcia. Každé z fór hostilo osobitnú sekciu administrácie mesta a impéria: Forum Iulium bolo spájané s činnosťou Senátu; Forum Augustum slúžilo ako stredisko diplomacie, zahraničných vzťahov a vojenstva; Templum Pacis malo funkciu verejného parku, knižnice a archívu *praefectus urbi*; Forum Traiani sa stalo justičným palácom a Forum Transitorium bolo spájajúcim prvkom celého komplexu.

Nakoľko spolu s cisárskymi palácmi na Palatine boli všetky časti riadenia impéria zabezpečené, už nebolo potrebné dobudovávať ďalšie fóra. Zároveň sa postupne mení aj verejný život spoločnosti, stretnutia sa presúvajú z fór do ulíc, divadiel, amfiteátrův a najmä nového fenoménu- cisárskych kúpeľov nevídaných rozmerov a architektúry. Sem sa postupne z fór presúvajú sochy, obrazy a knižnice, čo jednoznačne a naveky ukončilo éru najväčšej slávy a rozmachu cisárskych fór.

„Príbeh“ tejto éry, rozprávaný prostredníctvom architektúry, je rozobratý v teoretickej časti tejto práce. Získané informácie som navyše pretavila do podoby webovej aplikácie programovanej v jazyku html, ktorá prezentuje architektonické formy a základnú ideológiu cisárskych fór v Ríme, čím som splnila cieľ vytýčený v úvode. Hlavná stránka aplikácie prezentuje pôdorys celého komplexu na podklade súčasnej mestskej zástavby, pričom každé z fór je možné skúmať podrobnejšie na vedľajšej stránke. Tu sa nachádzajú jednotlivé pôdorysy fór s interaktívne namapovanými základnými architektonickými prvkami, čo znamená, že vybrané z nich možno ešte tiež individuálne skúmať.

Hlavnými súčasťami aplikácie sú texty, ktoré sú prebrané z teoretickej časti tejto práce. Dopĺňajú ich galérie obrázkov, kde sa nachádzajú fotografie z archeologických nálezísk, ale taktiež rôzne rekonštrukcie. Aby bol obsah naozaj interaktívny a multimedialný, súčasťou sú aj odkazy na zaujímavé stránky a videá, ktoré sa dajú spustiť priamo na stránke. Zámerom bolo ku každému fóru a čo najviac ich prvkom priradiť video s 3D rekonštrukciou, bohužiaľ však nie všetky takéto simulácie existujú alebo sú verejne dostupné.

Samozrejme, stále je možné pracovať na nastavbách a vylepšeniach aplikácie. Základom pre voľnú dostupnosť by bolo uvedenie na internet, to však vyžaduje webhosting a doménu, s čím súvisí aj financovanie. Zatiaľ je aplikácia šíriteľná iba prenosom celého súboru z počítača na počítač. Prínosom by taktiež určite bolo prerobiť aplikáciu na viacjazyčnú (s možnosťou prepnutia na napr. anglický alebo nemecký jazyk), čo by znamenalo väčší dosah na publikum.

Možností, ako zdokonaľovať aplikáciu je nekonečne veľa, najmä s použitím zložitejších programových nastavieb. Avšak aj v takejto jednoduchej forme, aká je prezentovaná v tejto práci, spĺňa aplikácia svoj účel, je prehľadná a intuitívna. Užívateľovi poskytuje komplexný pohľad na architektúru cisárskych fór v Ríme aj s využitím rôznych externých zdrojov, ktoré je možné postupom času podľa potreby a nových poznatkov dopĺňať a aktualizovať.

Použitá literatura a pramene

AUGUSTUS, *Res gestae divi Augusti*. Cambridge University Press, 2009. Preložila A. E. Cooley.

CICERO, *Letters to Atticus*. Harvard University Press, 1967. Preložil E. O. Winstedt.

LIVIUS, *Dějiny VI*. Praha, 1973. Preložila M. Husová.

MARTIALIS, *Epigrams, Volume II*. Harvard University Press, 1993. Preložil S. Bailey.

SUETONIUS, *Životopisy dvanácti císařů*. Praha 1974. Preložili B. Ryba a J. Nechutová.

VITRUVIUS, *Deset knih o architektuře*. Brno 2009. Preložil A. Otoupalík.

ANDERSON, James C. *The Historical Topography of the Imperial Fora*. Brusel, 1984. 200 s. ISBN 2870311222.

BEŇO, Miroslav. Čo je to jazyk HTML a jeho základy. [on-line] 2019. Dostupné na internete: <<https://wy.sk/blog/html-zaklady/>> [cit. 20. 3. 2022].

BROWN, Shelby. The Roman Arena. In *Archeology* [on-line]. 2007. [cit. 27. 2. 2022] Dostupné na internete: <<https://archive.archaeology.org/gladiators/arena.html>>. ISSN: 00038113.

BURGES, Steve. *The Creation of the Forum Romanum: Three-Dimensional Mapping and Rome's Flood-prone Valley* (diplomová práce). University of North Carolina, 2013. 87 s.

COARELLI, Filippo. *Rome and Environs. An Archeological guide*. University of California Press, 2014. 1024 s. ISBN 978-0-520-95780-0.

CSS Introduction. [on-line] Dostupné na internete:

<https://www.w3schools.com/css/css_intro.asp> [cit. 12. 4. 2022].

GATES, Charles. *Ancient Cities. The archaeology of urban life in the Ancient Near East and Egypt, Greece, and Rome*. Routledge, Londýn, 2011. 474 s. ISBN 13: 978-0-415-49865-4.

GORSKI, Gilbert J. - PACKER James E. *The Forum Romanum. A Reconstruction and Architectural Guide*. Cambridge University Press, New York, 2015. 437 s. ISBN 978-0-521-19244-6.

HTML Introduction. [on-line] Dostupné na internete:

<https://www.w3schools.com/html/html_intro.asp>. [cit. 12. 4. 2022]

HTML JavaScript. [on-line] Dostupné na internete:

<https://www.w3schools.com/html/html_scripts.asp>. [cit. 12. 4. 2022]

JOHNSON, Brad. *The Elogia of the Augustan Forum* (diplomová práce). McMaster University, Ontario, 2001. 129 s.

LIPPAI, M. Sarah. *The Urbanization of Roman Municipia: Urban Development and Romanization in Umbrian Cities During the First Century BC* (diplomová práce). University of Washington, 2017. 138 s.

PACKER, James E. Report from Rome: The Imperial Fora, a Retrospective. In: *American Journal of Archaeology* [on-line]. 1997, roč. 101, č. 2. [cit. 25. 11. 2020]. Dostupné na internete: <<https://rometheimperialfora19952010.files.wordpress.com/2014/09/packer1997.pdf>>. ISSN: 00029114

RICHARDSON, Lawrence. *A New Dictionary of Ancient Rome*. Johns Hopkins University Press, Baltimore, 1992. 458 str. ISBN 0-8018-4300-6

WARD-PERKINS, J. B. 1985. *Roman imperial architecture*. Yale University Press, New Haven, 1994. 532 str. ISBN 0-300-05292-8

Študentská vedecká odborná činnosť (ŠVOČ)

ŠVOČ ponúka študentom vysokých škôl možnosť vypracovať odborné práce na témy súvisiace s oblasťou štúdia. Práca bola zaradená medzi víťazné a najlepšie práce v jednotlivých sekciách súťaže Študentská vedecká odborná a umelecká činnosť (ŠVOUČ) za rok 2022 na Filozofickej fakulte Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre.

Všetky ocenené a publikované práce v časopise Prohuman za rok 2022 nájdete tu: <https://www.prohuman.sk/category/typ-prispevku/the-best-of-svoc-2022>

Kontaktné informácie

UNIVERZITA
KONŠTANTÍNA
FILOZOFA **FILOZOFICKÁ**
V NITRE **FAKULTA**

Filozofická fakulta

Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre

Štefánikova 67, 949 01 Nitra

<https://www.ff.ukf.sk>

